

א בקרבן מרא יי ית
עמא ויה ארעא: ג
וארעא ויה עריא
וריקניא וזיטכא על אפי
תדומא ורזחא מן קרמ יי
מזעמא על אפי מרא: ג
ואמר יי ליה גזרלא ויה
גזרלא: יי ויהא יי ית
גזרלא ארו עם ואפרייל יי

פנינו תר-גום יונתנו

ויקרא - זנוז - אסתו

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן מן עזיאל

הרב מאיר שפרד

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

גילויים מרעישים בסיפור יציאת מצרים משולחן התנא ינתן בן עזריאל

**כמה
מעלות
טובות**

מחודשת

טלאי מחודשים
סאים מפוסמים

ממוקדת

מעניי סיפור יציאת
מצרים

ברורה

עדיפה מיום שנים
אופטימלית

מרתקת

פרטים חדשים על
הסיפור והמציאות

מפוארת

עיטור מפואר, מסודר
ומאד עינים

שני השניים

עם תרגום המבואר -
ביאור משולב

פנינים וחידושים עצומים בסיפור יציאת מצרים
מלוקטים מתרגומו של ינתן בן עזריאל בכל התורה כולה,
שזורים על סדר התורה, בדרך סיפור שאלה ותשובה

המתנה
המושלמת
לפרטים

קטת
עמוד 2012

להזמנת ובירורים: 058-3262854

0686762@gmail.com

הפקה קולמוס
072244 9770

המחבר
המסורה

המהדור
המחבר

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

פרשת ויקרא

- ד ויקרא אל עֵשָׂה • למה קדמה הקריאה לדיבור?
- ו וסַפֵּר יְדוֹ • האם דין סמיכה הוא דווקא ביד ימין?
- ז ברית מלח • מה היא ברית מלח? - יישוב סתירה בדברי ת"י
- י כל חלב וכל דם לא תאכלו • טעם איסור אכילת חלב ודם
- יא אם הכהן העֵשִׂיחַ יחטא לאֲשֵׁמֶת הַעֵם • איך יתכן מציאות שהכהן המשיח יטעה בהוראה שזדונה כרת, ויעשו על פיו?
- יד ושמעיה קול אלה והוא עד או ראה או ידע • הכובש עדותו, חייב קרבן!
- טו ונתן אתו לכהן • מה ענין הקרן והחומש לכהן?

פרשת זכור

- זכור את אשר עשה לך עֲמֶלֶק • מלחמת עמלק בישראל וישראל בעמלק, היא על רקע היסטורי? או שהיא מלחמת קיום על ההוה?
- כג כל הנפְּשִׁים אֲחֵרֶיךָ • במי פגע עמלק במלחמתו בישראל?

עגילת אסתר

- הוא אֲחִישֵׁרוּשׁ • ביטול בניית בית המקדש - ענין הסובב את כל המגילה
- לג לכל הַעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה • המשתה הנוסף היה ליהודים בלבד?
- לד אשר לא תבוא ושתי לפני העֶלְךָ אֲחִישֵׁרוּשׁ • האם אחשוורוש גזר מיתה על וּשְׁתִי? והאם נהרגה מיד או לאחר כמה ימים?
- מ וּמֵרַדְכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה • הגילוי אליהו שהיה למרדכי
- מב אשר לא יקרא אחת דתן להֵעִיִת • המן שלט שלטון מוחלט בכל עניניו של אחשוורוש!
- מה יַעֲשׂוּ עֵץ גְּבַהּ חַעֲשִׂים אֲמָה • מדוע יעצה זרש להרוג את מרדכי דווקא בצורה זו?
- נ גְּדָה שֶׁנֶּת הַעֶלְךָ • אחשוורוש ראה בחזיונו דמות איש שהזהירו מפני המן הרוצה להורגו
- נג ועשה כן לְמֵרַדְכִי הַיְהוּדִי • המן העדיף למות ולא להרכיב את מרדכי על הסוס

פרשת ויקרא

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה • למה קדמה הקריאה לדיבור?

(ויקרא א, א) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְיָ אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:

מה הטעם שקדמה קריאת ה' לדיבור, בשונה ממקומות אחרים בהם נאמר ישירות הדיבור עצמו, "וידבר ה' אל משה", "ויאמר ה' אל משה"?

ברש"י נראה שאין כאן כל קושיא, היות ומקריאה זו למדנו שכך היה בכל הקריאות: "שכלל אמירות ולכל דברות ולכל ציונים קדמה קריאה". (עין שפתי חכמים)

ת"י מדייק את קריאה זו שנאמרה בעיתוי זה לאחר הקמת המשכן, וכך מבאר:

וְהָיָה בַּיּוֹם דִּאֲשֵׁלִים מֹשֶׁה לְמִיקְמָא יְת מִשְׁפָּנָא, חֲשִׁיב מֹשֶׁה זְאִיִּדִין בְּלִבִּיהּ וְאָמַר, טוֹוֹרָא דְסִינֵי דְהָוָה דִּבְבוּיָהּ רַבּוּי דְשַׁעֲתָא וְקְדוּשִׁיהּ קְדוּשָׁה דְתַלְתָּ יוֹמִין, לָא הָוָה אֶפְשָׁר לִי דְאִיסוּק לְזַתִּיהּ עַד זְמַן דְהָוָה דְבוּרָא מִתְמַלִּיל עַמִּי, בְּרַם מִשְׁכַּן זְמַנָּא חֲדִין דְרַבּוּיָהּ רַבּוּי לְעַלְמָא וְקְדוּשִׁיהּ קִידוּשָׁה לְעַלְמָא, מִן דִּינָא הָוָה דְלָא אִיעוּל לְגִזְיָהּ עַד זְמַן דִּי יִתְמַלִּיל עַמִּי מִן קָדָם יְיָ. וּבְכֵן קָרָא דְבוּרָא דִּי לְמֹשֶׁה וּמִלִּיל מִימָרָא דִּי עַמִּיהּ מִן מִשְׁכַּן זְמַנָּא לְמִימָרָא:

[והיה כאשר השלים משה להקים את המשכן, חשב משה ודן בליבו ואמר, ההר של סיני שהיתה משיחתו משיחה של שעה, וקדושו קדוש של שלושה ימים, לא היה ביכולתי לעלות אליו עד השעה שהיה הדיבור

מדבר עמי, אבל אהל מועד הזה אשר משיחתו משיחה לעולם, וקדושו קדוש לעולם מן הדין היה שלא אבוא לתוכו עד השעה שידבר עמי מלפני ה'. ואז קרא דבר ה' אל משה ודיבר מאמר ה' עמו מאהל מועד לאמר].

מת"י עולה שקריאה זו יוצאת מן הכלל היא, ואינה מורה על הכלל, ודוקא לאחר הקמת המשכן, עשה משה ק"ו בעצמו מהר סיני, שלמרות שקדושתו היתה רק לאותו מעמד, לא יכל משה לעלות טרם בא הדיבור אליו, אהל מועד שקדושתו קדושת עולם, על אחת כמה וכמה. והמתין משה לקריאת ה' שבאה בפרשה זו: 'ויקרא ה' אל משה'.

כדברי ת"י מובא במדרש דלהלן:

אמרו רבותינו שלושה דברים עשה משה והסכימה דעתו לדעת המקום... וכו'. והשניה דרש באהל מועד ואמר: הר סיני שלא היה קדושתו אלא לשעת מתן תורה, לא עליתי אלא ברשות... אהל מועד שהוא לדורות היאך אני יכול להיכנס לתוכו אלא אם קורא אותי הקב"ה, והסכים לדעתו שנאמר 'ויקרא אל משה'. (שמות רבה יט, ג)

המשכן קדושתו קדושת עולם

בדבריו מבואר שהמשכן קדושתו קדושת עולם, וכלשון התרגום ירושלמי 'שנתקדש לדורות'. וצ"ב הלא מדובר באהל מועד שאחריו היה בית המקדש, ומדוע נחשב שנתקדש לעולם, או לדורות?

והנה בגמ' (סוטה ט). מבואר שהמשכן נגנז כולו מתחת מחילות ההיכל, ויש שרצו לומר שגם בזמן המקדש, המשכן שתכליתו היתה להשרות את השכינה בישראל (וכדברי הרמב"ן הנוודעים), המשיך להיות הסיבה להשראת השכינה גם בהיותו מתחת מחילות ההיכל ומשם הפציע אור השכינה על המקדש.

עוד ניתן לומר שהמשכן קדושתו היתה קדושת עולם, אלא שהיא הופקעה עם חורבנו, אך הר סיני מעיקרא קדושתו היתה רק לזמן עד משוך היובל.

וְסִמֵּךְ יָדוֹ • האם דין סמיכה הוא דווקא ביד ימין?

(ויקרא א, ד) וְסִמֵּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִדְּצָה לּוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

כיצד עושים סמיכה זו?

בחז"ל ישנם כמה הלכות בהלכות סמיכה. ובת"י כאן מבואר חידוש:

וְיִסְמוֹךְ בְּתוֹקְפָא יַד יְמִינָה עַל רִישׁ עֲלֹתָא, מְטוֹל דִּיתְרַעֵי לִיהּ
לְכַפֵּרָא עָלָיו:

[ויסמוך בחוזק יד ימינו על ראש העולה, כדי שידרצה לו לכפר עליו]

מבואר בדבריו א. שצריך שהסמיכה תהיה **בכל כוחו**, וכמו שאמרו בגמ' (חגיגה טז): סמיכה בכל כוחו בעינן.

ב. שהסמיכה צריכה להיות **ביד ימין**. וכך מתרגם ת"י לאורך כל הפרשה בכל מקום שמוזכר סמיכה (להלן ג, ח; ד, ד; ח, יח; ועוד)

ואמנם במשנה נאמר (מנחות צג.) שסמיכה צריכה להיות **בשתי ידיים**, והגמ' לומדת זאת מהפסוק 'וסמך אהרון את שתי ידיו', מכאן בנה אב כל מקום שנאמר ידו, הכוונה לשתי ידיו.

וכן באונקלוס תרגם 'ידה', מלשון **שתי ידיו**. וכן באבן עזרא כתב: "היה נראה מהפשט שבידו אחת 'סמוך' (ומה שצריך ב' ידיו בשעיר המשתלח כי הוא שונה מכל הקרבנות) 'רק כאשר מצאנו המעתיקים שהעתיקו **שכל סמיכה בשתי ידיים**, סמכנו עליהם".

ולכאוף בת"י מבואר שצריך רק יד אחת. אלא שהמלבי"ם (טז, כא) ביאר שאף ת"י מודה שהסמיכה בשתי ידיים, אלא שחידש שיש מצוה לסמוך **בחוזק טפי** ביד ימינו, מיד שמאלו. (וכ"כ השפת אמת - ליקוטים פרשת אחרי מות)

סמך לדבריו הביא המלבי"ם מהזוהר (ח"ב טז.), שדרש שהיכן שכתוב ידו בלי 'י' בא הדבר לומר שצריך להרים את **יד ימין על יד שמאל**. (והיינו בכדי שיד ימינו תהיה בחוזק טפי - דאל"ה מה הסמך מהזוהר).

וע"ע בכלי יקר שמבאר שדווקא בעולה שבאה על הרהור הלב די בסמיכת יד אחת, אך שאר סמיכות הם בב' ידיו.

בְּרִית מֶלֶח • מה היא ברית מלח? - יישוב סתירה בדברי ת"י

(זיקרא ב, יג) וְכֹל קֹרְבַן מִנְחַתְךָ בְּמִלַּח תְּמַלַּח וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלֶח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחַתְךָ עַל כָּל קֹרְבַנְךָ תִּקְרִיב מֶלֶח:

מה היא ברית מלח? ומדוע נצטוו בני ישראל למלוח את הקרבנות והמנחות?

רש"י מבאר על פי המדרש, שבעת שנחלקו המים התחתונים מן המים העליונים, בכו המים התחתונים, וכרת עמם ה' ברית - שהם יעלו על המזבח יחד עם הקרבנות ובנסוך המים¹.

ומטעם זה נצטוו ישראל להעלות מלח על קרבנותיהם כדי לקיים את הברית עם המלח.

בת"י מבואר לכאורה ענין אחר:

וְכֹל קֹרְבַן מִנְחַתְךָ בְּמִלְחָא תְּמַלַּח. וְלֹא תִבְטַל מֶלֶח קִיּוּם אֱלֹהֶיךָ מֵעִילוּי מִנְחַתְךָ, מִטּוֹל דְּעִשְׂדִּין וְאִרְבְּעָא מוֹזְהַבְתָּא דְכַהֲנָיָא אֲתַגְזְרוּ בְּקִיּוּם מִלְחָא, בְּגִין כֵּן עַל כָּל קֹרְבַנְךָ תִּקְרִיב מִלְחָא:

[וכל קרבן מנחתך במלח תמלח. ולא תבטל מלח קייום אלוקיך מעל מנחתך, בגלל שעשדים וארבעה מותנות כהונה נכרתו בברית מלח, משום כן על כל קרבנך תקריב מלח].

מבואר בת"י שטעם המצוה להעלות מלח עם הקרבנות היא בגלל שעשדים וארבע מותנות כהונה שניתנו לאהרן ובניו (בפרשת קרח) ושם נאמר 'ברית מלח', לכן צריך להעלות מלח על

1. עיין בשפתי חכמים שב' אופנים אלו הם לרצות את ב' סוגי המים. המים המלוחים - לקרבנות, והמים המתוקים - לניסוך המים.

כל הקרבנות.²

וצ"ב מה השייכות בין ברית הכהונה למצוות מליחת הקרבנות. ובפרט שהמצווה למלוח את הקרבנות היא על הקרבנות העולים על המזבח, וכמש"כ רש"י שמדובר על עולה ואמורי קדשים העולים על המזבח שהם לגבוה, ומה זה שייך לברית הכהונה על כ"ד מתנות כהונה הניתנות לכהנים?

וביותר קשה מדבריו של ת"י בחומש במדבר (יה, יט), שאף שם הוזכרה ברית מלח ובת"י מתרגם דברים שלכאורה סותרים לדברים אלו, וכך מתרגם על הפסוק: (יה, יט) "כֹּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָדִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְלִבְנֵי־לֵוִי וְלִבְנֵי־אֶתְנָחָדִן לְחֶק עוֹלָם בְּרִית מִלַּח עוֹלָם הוּא לִפְנֵי יְיָ לֵךְ וּלְזָרְעָךָ אֶתְנָחָדִן":

כָּל אֲפָרָשׁוֹת קוֹדְשֵׁי־אֵל הַיּוֹדֵשׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יְיָ, יְהִיבִית לָךְ וְלִבְנֵךְ וְלִבְנֵתֶךָ עִמָּךְ לְקִיּוֹם עֲלֵם וְלֹא יִתְבַטֵּל, הִי כְּמִלְחָא דְמַבְּסִים בְּשַׂד קוֹדְשֵׁי־אֵל - דְּקִיּוֹם עֲלֵם הוּא קָדָם יְיָ, הִיבְדִין הוּא לָךְ וְלִבְנֵךְ:

[כל תרומות הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לפני ה', נתתי לך ולבניך ולבנותיך עמך לברית עולם. ולא יתבטלו, כמו המלח שממתק בשד הקרבנות - שבדית עולם הוא לפני ה', כך הוא לך ולבניך].

מדבריו נראה שישנה ברית עם המלח שהוא ימתיק את הקרבנות, והברית עם הכהונה היתה על אותו משקל, שכשם שהברית עם המלח שהמלח ימתיק את הקרבנות לא תתבטל, כך גם הברית עם הכהונה לא תתבטל.

והיינו שהברית מלח היא דבר בפני עצמו - ברית שהמלח ימתיק את הקרבנות, והמתנות כהונה ניתנו באותה רמת ברית. וזה לכאן סותר למה שכתב בחומש ויקרא שהמלח שעל

2. עצם הדמיון בין ברית מלח לכהונה כבר נאמר בגמ' (מנחות כ.) שנחלקו שם ר' יהודה ור' שמעון, לר' יהודה מה שנאמר ברית מלח עולם הוא, שתהא ברית אמורה במלח - שלא תפסוק מקרבנות, רש"י. ואילו ר' שמעון אומר נאמר כאן ברית מלח ונאמר להלן ברית כהונה עולם, כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח. אך לא הוזכר שם הכ"ד מתנות כהונה כמו בת"י שכאן.

(בגוף המחלוקת שם עיין ברש"י שפירש 'משמעות דורשין איכא בינייהו'. ועיין במשך חכמה שביאר שנחלקו האם גם בבמה היו הקרבנות טעונים מלח. שר' יהודה מצריך, ואילו ר' שמעון סבור שדין מלח הוא כדין כהונה, וכשם שדין כהונה לא נהג בבמה, כך גם דין מלח.)

הקרבנות ניתן מחמת ברית המלח של המתנות הכהונה, ולדבריו נמצא שיש כאן כמין גלגל, שבת"י בחומש ויקרא נראה שמתנות הכהונה הם סיבת נתינת המלח על הקרבנות, ובחומש במדבר נראה בת"י שהברית עם המלח היא סיבת נתינת המלח על הקרבנות, והברית על מתנות הכהונה היא כמו הברית עם המלח. וצ"ב?

יתרה מכך מצאנו בתרגום במקום נוסף, דברים אחרים על ברית מלח, וכך מתרגם בדברי הימים (ב, יג, ב) על הברית מלח שנאמרה לדוד המלך על מלכות בית דוד וכו'. "הלא לכם לדעת כי יי אלהי ישראל נתן ממלכה לדויד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

הלא לבון מדע, ארום יי אלהא דישראל יהב מלכותא לדוד
ואשליטיה על ישראל לעולם, ליה ולבניו קים מלח, היבמא דמוי
דימא לית אפשר דמתמתקן לעולם, הי כדין לית אפשר דתעדי
שלטנא מדבית דוד עד עלמא:

[הלא לכם לדעת, כי ה' אלקי ישראל נתן מלכות לדוד והשליטו על ישראל לעולם, לו ולבניו ברית מלח, כמו שמי הים לא אפשר שיתמתקו לעולם, כך גם לא אפשר שיעבוד השלטון מבית דוד עד עולם].

ומבואר שמפרש את ברית המלח שהמלח כמשל על חוק הברית, שכשם שהמלח טבוע במי הים ולא יהיו המים מתוקים לעולם, כך הברית עם דוד על השלטון לו ולזרעו חזקה וקיימת. וזהו פירוש חדש שונה מכל המפרשים בביאור 'ברית מלח'. ודבר זה אינו עולה בקנה אחד עם מה שכתב ת"י בחומש במדבר שהברית מלח היא מבחינת קיום המלח שכשם שהוא קיים לעד (ואינו מתכלה) כך גם מתנות כהונה, ואף כאן יכל לפרש שכשם שהמלח קיים ואינו מתכלה כך קיימת הברית עם דוד שהשלטון ישאר בזרעו לעולם.

ויתכן לומר שאין כל סתירה, ולעולם 'ברית מלח' לדברי ת"י היא כפירוש רש"י - הברית שכרת ה' עם המלח שיעלו ע"ג המזבח. וכהכרח לקיום ברית זו נוסף בת"י שהמים ישארו מלוחים לעולם כדי שיוכלו לעלות ע"ג המזבח, כלומר שזה חלק מהברית.

וזהו שפירש בחומש במדבר שכשם שהברית עם המלח קיימת לעולם, כך גם מתנות הכהונה. ובאותה הדרך בדברי הימים - שכשם שהברית עם המים קיימת שיעלו ע"ג המזבח - ונכלל בזה שיהיו מלוחים לעולם, כך גם תימשך מלכות בית דוד.

ומה שכתב ת"י בפרשתנו, שהמצוה למלוח היא מחמת כ"ד מתנות כהונה. אם נתבונן נראה שבפס' מבואר ג' דברים:

א. **וְכֹל קֶרֶבֶן מִנְחָתָהּ בְּמֶלַח תְּמַלֵּחַ** - מצות עשה למלוח את הקרבנות.

ב. **וְלֹא תִשְׁבֵּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתָהּ** - איסור לאו להקריב מנחות בלי מלח.

ג. **עַל כָּל קֶרֶבֶן תִּקְרִיב מֶלַח** - שוב מצוה למלוח קרבנות. והגמ' לומדת מזה כלל ופרט וכלל לומר שהמלח מעכב את המנחה.

וא"כ יתכן לומר שאכן המצוה הראשונה בפסוק - למלוח את הקרבנות, היא מחמת הברית עם המים, שהמלח שבהם יעלה ע"ג המזבח, וכאמור ברש"י (וכמשנ"ת בת"י - במדבר ודברי הימים). ומה שנוסף כאן מצוה למלוח את המנחות - **שהם ניתנות לכהנים**, על זה מבאר ת"י שזה לא בגלל הברית עם המים, אלא זה מרמז על הכ"ד מתנות כהונה שניתנו אף הם בברית מלח. כלומר שהמלח שבמנחות מרמז על הברית מלח שיש על הכהונה, וכמו דברים רבים במשכן שת"י ביאר לנו מה הם מרמזים (ראה בפרשת פקודי).

ונמצא שאין כל סתירה בדבריו, ולהפך דבריו משלימים אחד את חברו, ולעולם יש ברית מלח אחת, והיא הברית עם המים שהמלח שבהם יעלה על המזבח - ובשביל כך לא ימתקו לעולם. ו'המלח ברית' שהוזכר בפרשה על המנחות, הוא ענין אחר - לרמז על ברית מלח נצחית עם אהרן ובניו על כ"ד מתנות כהונה.

כָּל חֵלֶב וְכֹל דָּם לֹא תֹאכְלוּ • טַעַם אִיסוּר אֲכִילַת חֵלֶב וּדָם

(ויקרא ג, יז) חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֵי־תֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכֹל דָּם לֹא תֹאכְלוּ:

מהדגשת התורה 'בכל מושבתיכם' משמע שהתורה באה לשלול הו"א שחלב ודם יהיו מותרים בזמן כל שהוא, מדוע שיהיה הו"א כזו?

רש"י מציין לתו"כ (עה"פ) הדורש ממילים אלו שאיסור חלב הוא אף בבית עולמים, ובין בזמן הבית בין שלא בזמנו. בין בארץ ובין בחוצה לארץ. כלומר שהיה הו"א שחלב לא יאסר שלא

בזמן הבית, ועל כך השמיענו הכתוב שחלב נאסר 'בכל מושבותיכם'.

אמנם הרמב"ן (להלן בפרשת אחרי מות יז, יא) לומד מן הפסוק 'כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח', שמכיון שהדם ניתן להיות על המזבח לכפר על נפשותינו, לכך אסר לנו את הדם. וכטעם החלב (הנאסר בפסוקנו)³. וכן פירש האב"ע (בפסוקנו): "ואחר שהחלב והדם לגבוה, הם אסורים לכם".

והביא (הרמב"ן הנ"ל) מהרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ו) שפירש טעם אחר ולדעתו נאסר הדם: "כי היו הכשדיים מואסים בדם ויחשבוהו להם לטומאה, אבל יאכל ממנו הרוצה להתחבר אל השדים ולהנבא מהם בעתידות, והתורה תתכוין לעולם להרוס בניני סכלותם בהפוך מחשבותם, ולכך אסרה הדם באכילה, ובחרה בו להטהר בו בהזאות ולזרקו על המזבח לכפרה". והעירו על דבריו שלא נאמר אצל דם לשון של שיקוף או טומאה כמו בשאר איסורי מאכלות.

בת"י מבואר כדברי הרמב"ן:

קִיִּם עָלֶם לְדָרִיכוֹן בְּכֹל מוֹתְכֵיכוֹן, כָּל תְּרִיב וְכֹל אָדָם לֹא תִיכְלוֹן
עַל גְּבִי מִדְּבַחַא יִתְקָרִיב לְשֵׁמָא דִּי:

[חוקת עולם בכל מושבותיכם, כל חלב וכל דם לא תאכלון. על גבי
המזבח יוקרב לשם ה']

ת"י מוסיף על עצם הלאו הנאמר בפסוק - 'כל חלב וכל דם לא תאכלו', מתי כן ניתן לעשות שימוש בחלב על גבי המזבח - כאשר מוקטר שם לה'. נראה שס"ל כמו שהובא מהרמב"ן שמפני שניתן הדם לכפרה על המזבח, לכך נאסר באכילה. וכן משמע מדברי ת"י להלן (ז, כד).

3. דהיינו שהרמב"ן סבור שאף החלב נאסר מטעם זה.

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם • איך יתכן
מציאות שהכהן המשיח יטעה בהוראה שזדונה כרת, ויעשו על פיו?

(ויקרא ד, ג) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לוי לחטאת:

מה חטאו של הכהן גדול, ומהו 'לאשמת העם'? והכיצד יתכן שכה"ג יחטא הלא 'רגלי חסידיו ישמור'?

רש"י מפרש ב' פירושים. א. מדרשו - אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה. כלומר שמתחילה נעלם ממנו הדין והורה שלא כהלכה ועשה הוא עצמו על פי שיקול דעתו. (אבל אם רק הורה הכהן לאחרים ועשו על פי הוראתו, פטור הכהן). ב. פירוש נוסף (לפי אגדה) כשהכהן הגדול חוטא, **אשמת העם הוא זה**, שהן תלויים בו לכפר עליהם להתפלל בעדם ונעשה מקולקל.

על פירוש זה הוסיף האור החיים שהוא על דרך מה שאמרו חז"ל (אבות ה יח) שהמזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ובראותנו כי הכהן חטא, זה יגיד שלא זכו הרבים על ידו בשביל שלא יבא חטא על ידו, וזהו 'לאשמת העם'. (כי העם לא הקשיב לקולו והוראותיו וממילא איבדו הם את הזכות שהכהן יהיה 'ממזכי הרבים' שאין חטא בא על ידו - כתב סופר). והוסיף על כך הספורנו שהרי אמרו (ברכות לד:): המתפלל וטעה סימן רע לו, ואם שליח ציבור הוא **סימן רע לשולחיו**, ובהיות הכהן הגדול שליח ציבור - יש כאן סימן רע לציבור וזהו לאשמת העם.⁴

נמצא לפירוש זה שסיבת החטא הוא 'אשמת העם' ולא הכהן עצמו, וכמש"כ הספורנו: "כי לא מלבו היה החטא כלל, אבל קרה לו לאשמת העם".

בת"י מבואר פירוש חדש, ולדבריו החטא של הכהן גדול אינו הוראה מוטעית, והכהן הוא האשם היחידי בחטאו:

**אין כהנא רבא דמתרבי במשחא ייחוב, במקרביה קרבן חובת
עמא דלא כהילכתיה. ויקרב בגין חובתיה תוד בר תודי שלים
קדם יי לחטאתא:**

4. וצע"ק דהא קיימ"ל דהני כהני שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן, דמי איכא מידי וכו'.

[אם הכהן הגדול אשר נמשח בשמן המשחה יחטא, בהקריבו קרבן אשמת העם שלא כהלכתו. ויקריב בגלל חטאו פד בר בקר תמים לפני ה' לחטאת]

בת"י מבואר שחטאו של הכהן המשיח הוא לא הוראה מוטעית אלא מעשה הקרבה שהקריב קרבן אשמת העם שלא כהלכתו, ובכך מיושב מהו 'לאשמת העם' דהיינו קרבן חטאת העם שהוקרב שלא כהלכתו. פירוש מחודש זה לא נמצא בחז"ל או במפרשים⁵. ויש להתבונן על איזה קרבן מדובר?

וכבר עמד על כך רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל ב'משך חכמה', וביאר בזה ביאור נפלא, על פי דברי המדרש (מד"ר וארא סו"פ ח) עה"פ: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' - אם יטמין אדם את עצמו לעבודת גילולים אני מראהו לבריות". ופירש שכוונת ת"י אם הכהן המשיח יחטא בהקריבו קרבנות יום הכיפורים לפני ולפנים שלא כהלכתם, אז הקב"ה מכשילו בהוראה והכל יודעים שהוא עצמו צריך לכפרה ולא כיפר על העם⁶.

דהיינו שחטאו של הכהן גדול היה באופן עבודתו בקודש פנימה ביום הכיפורים, והיות והוא נעשה במסתרים שאין איש יודע מכו, הקב"ה מפרסמו על ידי ששוגה בהוראה והציבור עושים אחריו, ובכך נודע שהוא עצמו טעון כפרה. ומיושב הכיצד יתכן שהכה"ג יחטא בהוראה מוטעית שזדונה כרת, מכיון שה' גלגל הדבר כדי להודיע חטאתו שחטא בקודש פנימה.

אמנם יש ממפרשי ת"י שפירשו דבריו שכוונתו להוראה מוטעית שהורה שמותר להקריב פר העלם דבר של ציבור בשבת. או שהורה להקריב קרבן העם קודם לפר כהן משיח שלא כהלכה.

5. עיין בתו"ש על פסוקנו הערה כו שכתב שבהערות על התרגומים הביא מקור קדום לפירוש ת"י זה. (אכן בהערות על התרגומים שם לא נמצא מקור זה)
 6. עיי"ש שדייק לפ"ז את האמור על כהן משיח (להלן ד, ו): "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהִזָּה מִן הַדָּם שָׁבַע פְּעָמִים לְפָנָיו יְיָ אֶת פְּרֻכַת הַקֹּדֶשׁ", ואילו בפר חטאת הציבור לא נאמר **הקודש**, (להלן ד, יז) "וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן הַדָּם וְהִזָּה שָׁבַע פְּעָמִים לְפָנָיו יְיָ אֶת פְּרֻכַת הַקֹּדֶשׁ". שבא הכתוב לרמז שבוה מכפר גם מה שקלקל בבואו אל הקודש לפני ולפנים, אשר שם נאמר (ויקרא טז, יז): "וְכָל אֲדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד צֵאתוֹ...".
 7. לכאן קאי בחטא בשוגג, דבחטא במזיד הכיצד יצא חי מקה"ק, ואם כן מה טעם חשיב מטמין עצמו מהבריות שלא יראו חטאו.

**וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רֹאֵה אוֹ יָדַע • הכּוּבֵשׁ
עֲדוּתוֹ, חַיִּיב קֶרְבֵּן!**

**(ויקרא ה, א) וְנִפְשׁ כִּי תַחֲטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רֹאֵה
אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו:**

על איזה חטא מדבר הפסוק?

רש"י מפרש על פי חז"ל שמדובר במי שיודע עדות הנוגעת לחבירו, ואינו רוצה להעיד.
ונשבע על כך לשקר, שצריך להביא על חטא זה קרבן.

ת"י מפרש את הפסוק באופן אחר:

**וְכִּי יִשְׁמַע קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוֹ רֹאֵה אוֹ יָדַע בְּחֻבְיָהּ
אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו:**

**[ובן אדם כי יחטא ושמע קול שבועה של קללה, והוא עד או ראה אחד
מהעולם שעבר על דבר שבועה, או יודע בחברו שביטל שבועה וקללה.
אם לא יגיד ונשא עונו]**

ת"י מפרש את הפסוק שמדבר על ג' מקרים. א. כששמע קול שבועת קללה. ובתו"ש (על
פסוקנו - מילואים סימן א) הבין שכוונת ת"י לפרש מקרה זה כרש"י שמדובר בידוע עדות
לחבירו והשביעהו ב"ד בשבועה שיש בה קללה, והקללה היא 'ואם לא יגיד ונשא עונו'.
לפירוש זה מדויק מה שת"י לא הוסיף ששמע מחבירו כמו שכתב על ב' האפנים האחרים⁸.

אמנם יש שהבינו בת"י שכוונתו לשומע את חבירו מגדף, (וכלשון תרגום ירושלמי: 'קול שבועה

8. אכן היה מקום להבין בת"י שמפרש אף מקרה זה כששומע אדם הנשבע 'שבועת קללה', ולא רוצה להעיד על כך. ושבועת קללה היא לכאורה שבועה בדרך של קללה, כגון האומר 'ימות בני אם לא ראיתי כך וכך'. ולמדנו מת"י שהשבועה בדרך זו היא איסור, והשומע אדם שנשבע באופן זה חייב להעיד על כך בבית דין. והוא חידוש.

ד. (חרוץ) שמחויב להעיד על כך בבית דין, ואם לא מעיד חייב קרבן. מת"י עולה שכבר כעת ידעו בני ישראל מהאיסור לברך את השם (ורק העונש נודע להם בפרשת המגדף, סו"פ אמור).

ה. 'או ראה' מתרגם יונתן מי שראה 'חד מעלמא' שעובר על שבועתו, וכגון שנשבע לא לעשות דבר מה ועשה, שהרואהו צריך להעיד על כך בבי"ד, ואם לא מעיד חייב קרבן.

ו. בתו"ש (מילואים סימן א) הבין בדברי ת"י שמדובר **שאותו אחד שעבר על שבועתו ורוצה כעת להעיד בבי"ד ולהוציא ממון בעדותו**. ובא הפסוק להשמיענו שהיודע בו שהוא פסול לעדות משום שעבר על שבועתו, חייב להעיד על כך בבי"ד כדי שלא יוציאו ממון על פיו. (ולא שמחוייב להעיד מצד עצם החטא שעבר על שבועתו).⁹

ז. מקרה נוסף: היודע בחבירו שביטל שבועה או קללה, צריך להעיד על כך ואם לא מעיד חייב קרבן.

ח. לכאורה ההבדל בין מקרה זה למקרה הקודם, הוא שכאן יודע בחבירו שביטל שבועתו, שלא באמצעות ראייה, אלא ע"י ידיעה כגון הודאת בעל דין וכדו'.

ט. נמצא הבדל מהותי בין פירוש רש"י לת"י, שלרש"י התורה מחייבת קרבן רק את היודע עדות בחבירו ונשבע לשקר שאינו יודע, אך לת"י חייב שבועה על עצם מה שכובש עדותו גם אם לא נשבע על כך לשקר, (והוא חידוש גדול ונשגב שחייב קרבן על שב ואל תעשה).

וַנִּתֵּן אֶתְּךָ לְכַהֵן • מה ענין הקרן והחומש לכהן?

(ויקרא ה, טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֵת חֲמִישֵׁיתוֹ יוֹסֶף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לְכַהֵן וְהַכֹּהֵן יִכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשֵׁם וְנִסְלַח לוֹ:

על מה נאמר בפסוק 'ונתן אותו לכהן'?

רשב"ם מפרש שהכוונה לאיל האשם שיתנו לכהן לכפר בו. אולם בתו"כ משמע שמדובר על

⁹ יש להתבונן מדוע ת"י בציור זה נקט לשון של 'חד מעלמא', ואילו בציור הבא נוקט לשון: 'ידע בחבריה'.

הקרן והחומש עצמם, והמשך הפסוק מדבר על האיל. וכבר עמד על זה ה'משך חכמה', מה ענין הכהן בקרן והחומש המושבים להקדש, הלא מן הראוי ליתנם לגזבר?

בספר 'תקנת עזרא' (על הרמב"ם מעילה פ"ג ה"י) כתב שכוונתו היא **לתת אל הגזבר**, ונקרא 'כהן' כי על פי רוב הגזבר הוא כהן.

אכן המשך חכמה דייק מת"י שהקרן וחומש באים ליד הכהן, וטעם הדבר מתבאר מדבריו:

**וְיִתֵּן הַנְּזִיחַת קֹדֶשׁ אֲדָמָה מִן קֹדֶשׁ אֲדָמָה יְשׁוּלִים, וְיִתֵּן חֹמֵשׁ דָּדְמוֹי
 יוֹסִיף עֲלוֹהֵי. וְיִתֵּן יְתִיבָה לְכַהֲנָא וּבְרָם בְּהִנָּא יְכַפֵּר עֲלוֹהֵי בְּדִיבְרָא
 דְּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתַּבֵּיך לִיה:**

[ואת הנאת הקודש שחטא מן הקודש ישלם, ואת חומש דמיו יוסיף עליו. ויתן אותו לכהן, ואף הכהן יכפר עליו באיל האשם ונסלח לו]

בת"י מבואר ממה שכתב 'ברם' שהמשך הפסוק המדבר על קרבן, הוא ענין אחר ממה שנאמר 'ונתן אותו לכהן', דהיינו שלכהן יש לתת את הקרן והחומש.

וביאר המשך חכמה (עפ"י גירסא שהיתה לפניו בדברי ת"י, ממנה עולה) שהפסוק מדבר באופן שאינו מחויב אשם מעילות, רק בנהנה מבשר קדשי קדשים לאחר זריקה - שהיה להן שעת היתר לכהנים. ולכן הקרן והחומש משלם לכהן, שהרי הבשר היה שייך לכהן. (כך ביאר המשך חכמה ע"פ דרוש).

ובאופן נוסף ביאר, שאין הכוונה לתת את הקרן וחומש אל הכהן ממש, אלא שהפסוק בא להשמיענו שיביא החוטא דבר אשר הכהן מקריבו ויש לכהן הנאה ממנו כגון קדשי מזבח שהעור לכהן, ולא יביא דבר שכולו לה' כמו קטורת.

עניני זכור ועמלק

**זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק • מלחמת עמלק בישראל
וישראל בעמלק, היא על רקע היסטורי? או שהיא מלחמת קיום על
ההוה?**

**(דברים כה, יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בְּדַרְךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם: - (שמות יז, ח) וַיִּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּדַרְפִּידִם:**

מה היתה סיבת בואו של עמלק להילחם עם ישראל?

שורש השנאה של עמלק לישראל

ההיתקלות הראשונה של ישראל ועמלק, היתה לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים ועברו את ים סוף ונסעו מספר חניות, עד אשר חנו ב'רפידיים', לשם הגיע עמלק אשר ישב בארץ הנגב. וקפץ בלילה ההוא מרחק עצום של אלף ושש מאות מיל¹⁰ (שהם 1536 ק"מ לשיעור הגר"ח נאה. ו 1847 לשיעור החזו"א) ובא להילחם עם ישראל.

מלחמה זו בעיתוי זה - שהיו בני ישראל במדבר, היתה ללא כל התגרות או חששות מפני ישראל, ללא כל עילה או מריבה מוקדמת, עמלק טרח ובא ממרחק עצום להילחם בישראל למרות שלא עשו לו דבר.

מטעם זה נדרשו חז"ל לתת טעמים לסיבת בואו של עמלק בעיתוי זה, ויש על כך בחז"ל טעמים הרבה, ביניהם טעמו של רש"י (שמות יז, ח) הלומד מסמיכות הפרשיות, שעמלק בא כתוצאה משאלת בני ישראל "היש ה' בקרבנו", וכמשל הילד שנישא על כתפי אביו בדרך,

10. כמבואר בת"י מובא להלן.

וכשהיה אותו הבן רואה חפץ היה מבקש מאביו שיטול החפץ ויתן לו וכך עשה אביו כמה פעמים, עד אשר נפגשו באדם אחד, אמר לו הבן ראית את אבא, כעס אביו ואמר, אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו. כך ישראל נישאו על כנפי נשרים והוציאים ה' ממצרים בדרך ניסית וכשבאו לידי ניסיונות שאלו 'היש ה' בקרבנו', לכך בא עמלק שהוא הכלב הנושך להזכיר לישראל שה' תמיד ביניהם ומזומן לכל צרכיהם.

עמלק בא בגלל המריבה ההיסטורית בין יעקב לעשיו

תרגום יונתן בפרשה זו מבאר שלעמלק היתה סיבה שורשית הנועצה במריבה ההיסטורית בין עשיו ליעקב. ועמלק שהוא מזרעו של עשיו, בא לנקום נקמת זקנו עשיו. וכך כותב:

וְאַתָּא עֲמֶלֶק מֵאַרְעֵ דְדוֹמָא, וְשׂוֹדֵר בְּלִילִיא הָהוּא אֶלְפִי וְשִׁית מְאָה מִיַּלִּין. וּמִן בְּגִלְל מִצְוֹתָא דְהוּה בִּינִי עֵשׂוֹ וּבִינִי יַעֲקֹב אֶתָּא. וְאַגַּח קֶרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים. וְהוּה גְסִיב וְקָטִיל גּוֹבְרִין מְדִבִּית דִּן דְּלֵא הוּה עֲנָנָא מְקַבִּיל יְתֵהוּן מִן בְּגִלְל פּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָאָה דִּי בִּינֵיהוֹן:

[ויבא עמלק מארץ הנגב, וקפץ בלילה ההוא אלפי ושיש מאות מיל, בגלל המריבה שהיתה בין עשיו ובין יעקב בא, וילחם עם ישראל ברפידים, והיה לזקח והורג אנשים מבית דן שלא היה הענן מקבל אותם מפני הע"ז אשר ביניהם]

ת"י מבאר שעמלק בא להילחם מחמת המריבה של עשיו ויעקב, ויש להתבונן מה לעמלק ולמריבת זקנו עשיו עם יעקב? האם בא לנקום נקמה היסטורית? או שיש לו שייכות אישית למריבה זו? ומה הבהילות להילחם עם ישראל תיכף ביציאתם ממצרים? מדוע לא המתין להילחם עמהם אם וכאשר יעברו בגבול ארצו? וביותר תמוה הלא 'שמעו עמים ירגזו, חיל אחז יושבי פלשת' ולדורי דורות חששו האומות מחמת אותות מצרים לפגוע בישראל, (ואף אחשוורוש חשש מעצת המן מסיבה זו והמן שיכנעו שאלוקיהם זקן וכו' כמבואר בתרגום שני על אסתר) ומה ראה עמלק לשטות זו להילחם בישראל?

עוד יש לידע על איזה מריבה בין עשיו ליעקב מדובר כאן, הלא יעקב ועשיו רבו כבר בעודם במעי אמם, וכדברי רש"י על הפסוק (בראשית כה, כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה' - "מתרוצצים

זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות". או שמדובר במריבה האחרונה על עסק הבכורה והברכות מחמתה חפץ עשיו להרוג את יעקב?

עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו

בתרגום שיר השירים הולך בדרך זו ומוסיף עוד פרטים בסיבת בואו של עמלק. וכך מתרגם את הפסוק (שה"ש ב, טו) "אֶחָזוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים שְׁעֲלִים קִטְנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סִמְדָר":

בְּתַר דְּעֵבְרוּ יַת יַמָּא אֲתַרְעֵמוּ עַל מֵיָא. וְאַתָּא עֲלִיהוֹן עַמְלָק
רְשִׁיעָא דְנָטַד לְהוֹן דְּבָבוּ עַל עֵיסַק בְּכִירוּתָא וּבְרִכְתָּא דְשָׁקֵל יַעֲקֹב
אֲבוּנָא מִן עֵשׂוֹ. וְאַתָּא לְאַגְחָא קְדָבָא בִישְׂרָאֵל עַל דְּבִטְלוּ פְתַגְמֵי
אוֹרִיתָא. וְהוּוּ עַמְלָק רְשִׁיעָא גְנִיב מִתְחֹזֵת גְּדַפֵּי עֲנְנֵי יְקָרָא נְפִשְׁתָּא
מְשֻׁבְּטֵי דְדָן וּמְקַטִּיל יִתְהוֹן עַל דְּהוּוּ בִידִיהוֹן פְּסָלִיה דְּמִיכָה.
בְּהֵיִא שְׁעָתָא אֲתַחֲיִבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּמִתְלִין לְכַרְמָא לְאַתְחַבְּלָא
אֵלוּלֵי צְדִיקֵי דְדָא הֵהוּא דְּמִתְלִין לְבוּסֵם טָב.

אחרי שעברו את הים התרעמו על המים. ובא עליהם עמלק הרשע שנטד להם שנאה על עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו. ובא להילחם בישראל על אשר ביטלו דברי תורה. והיה עמלק הרשע גונב מתחת כנפי ענני הכבוד, נפשות משבט דן והודג אותם על שהיה בידיהם פסלו של מיכה. באותה שעה התחייבו בית ישראל הדומים לכרם - להחבל, אלולי צדיקי הדור ההוא הנמשלים לבושם טוב.

מבואר בתרגום שסיבת בואו של עמלק היתה 'שנאה' שנטר לישראל על עסק הבכורה והברכות שלקח יעקב אבינו מעשיו. כלומר זרעו של עשיו לא שכח מהאסון הגדול שפקד אותם, האסון עליו זעק עשיו 'זעקה גדולה ומרה עד מאוד' - לקיחת יעקב את הברכות. ומטעם זה בא עמלק ונלחם עם ישראל.

וכך גם מבואר במדרש:

מה ראה עמלק לבוא להילחם עם ישראל? כדי לנקום נקמת עשיו
 זקנו, דכתיב (בראשית כז) וישטום עשיו את יעקב, אליפז היה בכור
 עשיו וצוהו להתגררות עם בני יעקב, ולפי שנתגדל עם איוב וחבריו
 לא נלחם בהם... (לקח טוב).

גם סיבת שנאתו של המן היתה עסק הבכורה והברכות

שנאה עזה זו פעפעה בזרעו של עשיו והיתה גם סיבת שנאתו העצומה של המן לישראל המן אשר היה בן אחר בן מאגג - עמלק - אליפז - ועשיו, כמובא בתרגום (אסתר ה, א) את שושלת היחוס שלו לעמלק¹¹, ומחמתה ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכמבואר בתרגום על מגילת אסתר (ג, ו) "וַיִּבֶז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכָי לְבַדּוֹ".

וְהָיָה חוֹךְ קְדָמוּי לְאוֹשְׁטָא יְדוּי לְמִקְטוֹל יַת מְרַדְכֵי בְּלַחֲדוּהֵי,
 אַרְזִים חֲוִיאוֹ לִיָּהּ, דְּמְרַדְכֵי אֲתֵי מִן יַעֲקֹב דְּשִׁקְל מִן עֶשׂוֹ אֲבָא דְּאֲבוּי
 דְּהֶמֶן יַת בְּכוּרְתָא וְיַת בְּרַכְתָּא. וְיִהוּדָאֵי אֵינֻן עֲמָא דְּמְרַדְכֵי.
 וּבְעָא הֶמֶן לְשִׁינְצָאָה יַת כָּל יִהוּדָאֵי דִּי בְּכָל מַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוּשׁ עֲמָא
 דְּמְרַדְכֵי:

[והיה מגוחך לפניו, להושיט יד להרוג את מרדכי לבדו כי אמרו לו,
 שמרדכי בא מיעקב שלקה מעשיו אבי אביו של המן את הבכורה ואת
 הברכות. והיהודים הם עם מרדכי. ורצה המן לאבד את כל היהודים
 שבכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי]

בדרך זו מבאר גם התרגום את אזהרת אסתר למרדכי (אסתר ד, י): "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהִתְנַחֵם
 וּתְצַוֶּהוּ אֶל-מְרַדְכָי"¹²:

11. וז"ל התרגום שם: "המן בר המדתא בר עזרא בר בנאי בר אפליטוס בר דיסוס בר פרוס בר חמן בר תליון בר אטינסומוס בר חרים בר חרסום בר שגר בר גנר בר פרמשתא בר וזתא בר אגג בר סומקר בר עמלק בר אליפז בר עשו רשיעיא".

12. וגופו של דבר צ"ב מה אזהרה היא זו שהמן רוצה לנקום את נקמת עשיו, ומה נפ"מ מה סיבתו אם חפץ לגזור גזרות? מחמת שנאתו וכעסו, או מחמת שנאתו ליעקב וזרעו. אולם להמבואר להלן מתורצת קושיא זו.

וְאִמְרַת אֶסְתֵּר לְהִתְךָ לְמִיזֵל וְלְמִלְלָא לְמִרְדְּכָי, וּפְקִידַת לִיָּה עַל
 עֵיֶסֶק מִרְדְּכָי דְלֵא יְגִרִי עִם הָמָן מִצְוֹתָא, אָרוֹם דְּבָבוּ דְבִינֵי יַעֲקֹב
 וְעֵשׂוֹ הָיָה נֶטֶר לִיָּה:

[ואמרה אסתר להתך ללכת ולהגיד למרדכי, ותצווהו על עסק מרדכי
 שלא יתגרה עם המן מריבה. משום שהמריבה שבין יעקב ועשו הוא
 שומד לו]

סיבת חשיבות הבכורה והברכות בעיני זרעו של עשיו

מכל מקורות אלו למדנו שבזרעו של עמלק מפעפעת שנאה עזה על מה שמדמים הם כי נגנבו מהם הבכורה והברכות בדרך מרמה.

וכן מצינו בגמ' (ע"ז יא:): שיש לרומיים פעם בשבעים שנה חג מיוחד, לציון נצחון עשיו על יעקב, המסתיים בהכרזה שלא הועילה ליעקב רמאותו ליטול את הברכות.

ויש להתבונן בענין זה, האם אכן מפעפעת בזרע עמלק שנאה כה עזה, רק בגלל סיפור כל כך קדום? או שמא יש כאן משהו שנוגע למציאות העכשווית?

על אותו משקל יש להתבונן בחומרת יחס התורה למעשה עמלק. 'תמחה את זכר עמלק', 'כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדור דור', האם אכן יחס חמור זה הוא רק על מה שאירע ביציאת מצרים - 'אשר קרך בדרך'? או שאירוע זה היה חלק ממציאות מורכבת יותר שבגללה ציוותה התורה למחות את זכר עמלק?

תעלומת הפזמון 'חד גדיא' - מלחמת יעקב ועשיו על הברכות

והנה הגר"א בביאורו על פזמון 'חד גדיא' שבהגדה של פסח, שופך אור על ענין זה. וכך מבאר הגר"א מי הוא אותו 'גדיא' המוזכר בחד גדיא:

"כלל גדול אצלנו שכל הטובות שהיו ושיהיו עוד, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, את כולם ירשנו מאבותינו בעת שבירך יצחק את יעקב, ולולא הברכות חסרנו את כל והכל היו לעשיו. והסיבה להברכות היו

שני גדיי עזים, ובגמרא אמרו וכי מאכלו של יצחק היו שני גדיי עזים? אלא אחד לפסח ואחד לחגיגה.

כלומר ש'הגדיא' האמור בפזמון הוא גדי העיזים שהביא יעקב אבינו ליצחק אבינו בעת שקיבל את הברכות, וזה תיאור הפזמון - כיצד 'הגדיא' - המסמל את הברכות, נאכל ע"י השונרא והשונרא ננשך ע"י הכלבא וכו'. ומבואר בגר"א (שם) שכל זה הוא תיאור גלגול הברכות מיעקב לעשיו דרך כל גלויות ישראל, עד לסוף שיחזרו ע"י משיח בן יוסף - השוחט, שימות ע"י מלאך המות, ולבסוף יבוא הקב"ה וישחט למלאך המות - ויביא את משיח בן דוד, ואז יחזרו הברכות לישראל לנצח.

ומוסיף הגר"א לבאר מדוע הפזמון חוזר כל פעם לתחילת הסיפור:

*לכך חוזר לראש בכל פעם, כי מיד שגבר ישראל חוזר לו כל הברכות,
וכשגברה יד האומות נהפך להם הברכות, ולבסוף יהפכו לנו כל
הברכות במהרה בימינו אמן.*

ומבואר בגר"א שלאורך כל הגלות נאבקים זרע יעקב ועשיו בעסק הברכות, שעשיו מנסה לקחת את הברכות שקיבל יעקב, וכשהוא מצליח נלחם יעקב להוציא מידיו את הברכות. ומלחמה זו לא פוסקת עד ל'זאתא הקב"ה ושחט למלאך המות', בעת כינון מלכות בית דוד במהרה בימינו שאז יחזרו הברכות לישראל לעולם.

אם נצרף דברים אלו עם דברי הת"י שהובאו לעיל שסיבת מלחמת עמלק היתה מחמת מריבת הברכות, וכן סיבת גזירתו של המן היתה מחמת סיבה זו. נוכל להבין בדעתו, שעמלק בא על עסק הברכות - להחזיר לעצמו את הברכות שלקח יעקב מעשיו זקנו, ולא רק בתורת 'נקמה' אלא בתורת מלחמה על ההווה, על המצב שבו בני ישראל חיים עם הברכות.

ועל אותו משקל, היחס של התורה לעמלק אינו רק עונש חמור על ה'אשר קרך בדרך'. אלא על סיבת ה'אשר קרך', על סיבת המלחמה, שקיימת כל זמן שעמלק קיים, שזרעו של עשיו לא מרפה מניסיונותיו לקחת את הברכות שהגיעו ליעקב. ועל כן נצטוונו למחות את זרעו של עמלק עד שלא יוותר זכר מזרעו, כי כל עוד ונותר זכר מזרעו - המלחמה בעיצומה, ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק המבקש להפוך את הקערה על פיה וליטול את הברכות.

קיום הברכות בישראל תלוי ועומד בשמירת התורה

בדברי ת"י מצינו עומק נוסף לענין זה והוא שהבסיס למחשבת עמלק שעל ידי מלחמה הוא ויכל להשיב לעצמו את הברכות, נעוצה בתנאי שעל פיו ניתנו הברכות ליעקב, וכמו שאמר יצחק לעשיו: (בראשית כז, מ) "וְעַל חֲרַבָּה תַחֲיֶה וְאֵת אַחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תִּרְיַד וּפְרַקְתָּ עָלוּ מֵעַל צְוֹאֲרֶךְ". ובת"י שם מתרגם:

וְעַל סִיפֵךָ תְּהִי רַחֲיוֹן, עָלִיל לְכָל אֶתֶר וּמְרַכֵּיךָ וְתֵאֵי, וְלֹאֲחִיךָ
תְּהִי מוֹשֶׁתְּעַבֵּד וְיַחֲיוּ אֵין תַּטְעִי¹³, וְתַחֲיִית יָת בְּנֵי מְלִמְטָר פְּקוּדֵי
אוֹרֵייתָא, בְּכֵן תְּהִי פְרִיק גִּיד שְׁעַבּוּדֵיהּ מֵעַל צְוֹרֶךְ.

[והיה אם תסית ותוריד את בניו מלשמור מצוות התורה, אז תפרוק עול
שיעבודו (של אחיך) מעל צווארך].

מבואר בת"י שברכותיו העצומות של יעקב: "הוה גביר לאחיק - וישתחוו לך בני אמך" וכו' כולם תלויים ועומדים בקיום התורה והמצוות של ישראל, אך אם חלילה ירישעו ויוריד אותם עשיו משמירת מצוות התורה, אזי ו'פרקת עולו מעל צווארך'.

מדברי ת"י למדנו שמלחמת ה' בעמלק אינה מלחמה על רקע היסטורי אלא יש כאן נושא חי ופעיל שבעת שגוברת יד עשיו - עמלק על ישראל, הרי שהברכות נמצאים אצלם, ובעת שגוברת יד ישראל הברכות נמצאים אצלנו, מריבה זו שהחלה כבר - ב'זיתרוצצו הבנים בקרבה' - מריבין על נחלת שני עולמות (בראשית מג), והמשיכה אח"כ במכירת הבכורה ועסק הברכות, ועוברת לזרעו של עשיו מדור דור.

טעם קריאת זכור קודם ימי הפורים

לא בכדי קריאת זכור נקבעה קודם ימי הפורים, וכדברי הגמ' (מגילה ל. ובירושלמי שם) 'להקדים זכירה (מעשה עמלק) לעשיה' (גזרת המן), שבימי מרדכי ואסתר ביקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכמו שכתב התרגום מחמת עסק הברכות שלקחו לזקנו עשיו ולהאמור רצונו היה לקחת מידיהם את הברכות, ונעשה נס ע"י מרדכי ואסתר שהם מזרעו

13. תוקן עפ"י כת"י לונדון.

של שאול נכדו של בנימין¹⁴, ונהפוך הוא שהברכות של בני ישראל התעצמו והכו בשונאיהם בזרע עמלק שבכל מדינה ומדינה.

כמה שנים חלפו מאז שניתנו הברכות? וביד מי היו ברוב השנים אלו?

יש להתבונן בנקודה מענינת העולה מדברים אלו דהנה חלפו 3613 שנים¹⁵, מיום שניתנו הברכות ליעקב בשנת ב'קע"א ועד ימינו אנו שנת ה'תשפ"ד (ראה להלן פירוט החשבון). ומתוכם היו הברכות 1501 שנים בידי יעקב וזרעו. 21120 שנים בידי זרעו של עשיו. כלומר: כ 58% מהשנים היו הברכות בידיו של עשיו וכ 42% בידיו של יעקב. (ראה להלן פירוט החשבון בהרחבה) ודבר זה הוא לבושתנו שרוב השנים שחלפו מיום שלקח יעקב את הברכות מעשיו, ועד ימינו אנו, היו ועדיין הברכות הבידם של עשיו וזרעו!

וכמבואר בת"י לעיל, הסיבה לכך היא קיום התנאי שהתנה יצחק שיהיו ישראל מחזיקים בשמירת התורה והמצווה, וללא קיום תנאי זה חסרנו הכל, כי אף אם ימותו בפתע פתאום כל זרעו של עמלק, לא ישובו הברכות לישראל, אלא א"כ יחזיקו בתורה ובמצוות.

נמצא שהמלחמה עם עמלק בעת הזו היא בב' שלבים, השלב הראשון הוא להשיב את הברכות לישראל וזאת על ידי שמירת התורה והמצוות, ורק לאחר שישובו הברכות לישראל יהיה משמעות למחייה הפיזית של עמלק, והיא מחיית אלו השואפים להפוך הקערה על פיה ולהשיב לעצמם את הברכות¹⁶.

פירוט החשבון של מנין השנים שהיו הברכות בידי זרע יעקב וזרע עשיו.

תחילה נפרט את מנין השנים שחלפו מעת שקיבל יעקב את הברכות:

הברכות ניתנו ליעקב לפני כ 3613 שנים¹⁷. בשנת ב'קע"א. פירוט החשבון: ב' אלפים תוהו

14. עיין בתרגום ירושלמי על פסוק זה שהוסיף בתרגומו נקודה מעניינת: ששבועה יצאה מתחת כסא הכבוד שעתיד לשבת על כס המלכות של בני ישראל שאול בר קיש והוא יערוך מלחמות עם עמלק ויהרוג אותם, ומה שישאר מהם יהרגו מרדכי ואסתר.

15. כדאיתא בגמ' (ע"ז ט).

16. ואין לתמוה על רצונו של עמלק להרוג את ישראל, (כמבואר בת"י שעמלק היה הורג אנשים משבט דן) ולהנתבאר די לו להסיר את ישראל משמירת המצוות (ואכן לאחד הפירושים ברש"י על 'אשר קרך בדרך' עמלק ניסה לטמאות את ישראל). והתשובה לכך שוודאי אם יכלה את ישראל חלילה, ישובו אליו הברכות כי לא ישלטו בו ישראל ולא יתקיים 'הוה גביר לאחיק' וכו' ומבחינתו זו אפשרות נוספת ל'ופרקת עולו מעל צוארך'.

17. למבואר בגר"א חו"מ (סז, ח) הוא 3612, מאחר שחשבון הגמ' בע"ז על ב' אלפים שנות תוהו, הוא אינו כולל

נגמרו כשאברהם היה בן 52. ויעקב קיבל את הברכות כאשר היה בגיל 63.¹⁸ מזמן שהיה אברהם בן 52 ועד שיעקב היה בגיל 63 חלפו 171 שנים. (שהרי יצחק נולד כשאברהם היה בן מאה¹⁹. ויעקב נולד כשיצחק היה בן 60.²⁰ נוסף לכך עוד 63 שיעקב קיבל את הברכות - בגיל זה²¹. נמצא 171) הרי שיעקב קיבל את הברכות בשנת ב' אלפים מאה שבעים ואחד.

חלוקת מנין השנים שהיו הברכות בידי זרע יעקב וזרע עשיו

מתחילה היו הברכות בידי של יעקב, עד שישראל התחילו להשתעבד במצרים: סה"כ 191 שנים:

פירוט החשבון: מלידת יצחק עד יציאת מצרים חלפו ארבע מאות שנה²². צא מהם 123 שנה מזמן שיצחק נולד עד שיעקב קיבל את הברכות (שהרי יעקב נולד ליצחק כשיצחק היה בן 60.²³ ויעקב קיבל את הברכות כשהיה בן 63.²⁴) הרי לך 314-313 שנים. צא מהם 87-86 שנים שהשתעבדו במצרים²⁵ הרי לך 191 - 190.

שיעבוד מצרים היה: 87-86 שנים.²⁶ בזמן זה הברכות לא היו ביד ישראל.

מיום שיצאו מצרים ועד חורבן בית ראשון היו הברכות ביד ישראל סה"כ: 890 שנה (פירוט: בית ראשון נבנה 480 שנה אחר יציאת מצרים.²⁷ ועמד 410 שנים²⁸). הרי לך 890 שנים שהברכות היו ביד ישראל.

גלות בבל ארכה 70 שנה²⁹.

את שנת התווה עצמה שהם ה' הימים שקודם בריאת אדה"ר שנספרים כשנה (ה' ימים). מניניו כולל ימים אלו כשנה נוספת. שמניניו הוא שנה אחת יותר מהמבואר בגמ'.

18. רש"י סוף פרשת תולדות.

19. כדכתיב (בראשית כד, א) 'ואברהם בן מאת שנה'.

20. בראשית כה, כו.

21. רש"י בסוף פרשת תולדות.

22. כמבואר ברש"י בכמה מקומות אחד מהם שמות ו, יח.

23. בראשית כה, כו.

24. רש"י בסוף פרשת תולדות

25. כמבואר בסדר עולם רבה בפסיקתא ובזוהר והגר"א כתבו שהשעבוד היה פ"ו - פ"ז שנים)

26. כמבואר בסדר עולם רבה בפסיקתא ובזוהר והגר"א כתבו שהשעבוד היה פ"ו - פ"ז שנים)

27. כמבואר במלכים-א ו, א.

28. יומא ט.

29. ירמיה כט, י עיין מגילה יא:.

לאחר מכן עמד בית שני 420 שנה.³⁰

סה"כ היו הברכות ביד ישראל 1501 שנים (890+191+420), וביד עשיו 2111 (1954 שנים רצופות מחורבן הבית).

כָּל הַנְּחָשָׁלִים אַחֲרֶיךָ • במי פגע עמלק במלחמתו בישראל?

(דברים כה, יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדָרְךָ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשָׁלִים אַחֲרֶיךָ
וְאַתָּה עֲנֵךְ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

מי הם אותם נחשלים המתוארים בפסוק?

רש"י כתב שעמלק תפס את אלו שלא היו מוגנים מהענן כי נפלטו ממנו מחמת חטאם, והם המצורעים והערב רב כמבואר שם.

ת"י (שמות יז, טו - הובא לעיל) מוסיף שנחשלים אלו היו מבני שבט דן שהיו עובדי ע"ז ואותם הרג עמלק. תוספת דברים על מעשי עמלק באירוע זה מובאים בת"י על הפסוק 'אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך' (דברים כה, יח):

דְּאֲרַעוּ יִתְכוּן בְּאֲרָחָא וְהוּהוּ קָטִיל בְּכוּן כָּל דְּהוּהוּ מְהַדְּהַר לְמַסְטִי
בְּתַר מִימְרֵי, הִינְזוּ גּוֹבְרֵיָא מְשַׁבְּטָא דְּבֵית דָּן דְּהוּהוּ בִּידִיהוֹן
פּוֹלְחֵנָא נּוֹכְדָאָה. וְהוּהוּ עֲנָנָא פְּלִיט יִתְהוֹן וּדְבֵית עֲמֶלֶק מְקַבֵּל
יִתְהוֹן וְקִטְעַב בֵּית גְּבַרְיָהוֹן וְשָׂדֵי לְעִילָא. וְאַתְּנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הוֹיִתְּנוּ
לְעֵיּוּן וּמְשַׁלְּהִין מְסוּגֵי שְׁעַבּוּדָא דְּמַצְרָאֵי, וּמִן דְּלוּחֵי גְּלִילֵי יִמָּא
דְּעַבְרָתְנוּ בְּמַצְעִיהוֹן. וְלֹא דְחִלוּן בֵּית עֲמֶלֶק מִן קָדָם יְיָ:

30. יומא ט. ואף שלא היו ישראל במעלתן הראשונה ולא היה זה גאולה אלא פקידה וחסרה השראת השכינה מ"מ ישבו ברומו של עולם.

[שפגשו אתכם בדרך, והיה הורג בכם כל שהיה חושב לסוד מאחדי דבר ה'. הם הגברים משבט בית דן שהיה בידם עבודה זרה, והיה הענן פולט אותם, ומבית עמלק מקבל אותם, וקטע בית זקצין מקום גבורתם (מקום המילה - עיין רש"י) והשליך למעלה. ואתם בית ישראל הייתם עייפים ויגעיים מדוב שיעבוד מצרים ומפחד גלי הים שעברתם באמצעם, ולא יראו בית עמלק מה'.]

שבט דן וחטא הע"ז שבידם

מבואר בדבריו שעמלק תפס את בני שבט דן שנפלטו מהענן מחמת חטא עבודה זרה. והנה בתרגום שה"ש (ב, טו) מבואר שהעבודה זרה שהיתה בידי שבט דן, היא פסלו של מיכה³¹, ומחמת זה התחייבו בית ישראל באותה שעה למות, אלמלא זכות צדיקי הדור ההוא.

בתרגום יונתן בכמה מקומות קושר בין חטא הע"ז של שבט דן, לרעות שבאו עליהם ועל בני ישראל. וכך כותב ת"י בפרשת המתאוננים על הפסוק (במדבר יא, ב): "וַיִּשְׁמַע יי וַיַּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יי וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה":

וַיִּשְׁמַע קָדָם יי וַתִּקַּף רֹגְזִיָּה וְדָלִיקַת בְּהוֹן אִישָׁא מְצַלְהָבָא מִן קָדָם יי, וְשִׁיָּאָת מִן רְשִׁיעִיא דְּבִסְיָפִי מְשִׁדִּיתָא דְּבֵית דָּן דְּהוּוּ פִּיסְלָא עֲמַהוֹן:

[וישמע ה' ויחר אפו, ודלקה בהם אש לוחטת מלפני ה' ואכלה מן הדשעים שבקצה המחנה של בית דן שהיה הפסל עמהם].

וכן מבואר בתרגום יונתן בעת שבא בלעם לקלל את בני ישראל נאמר (במדבר כב, מא): "וַיַּחַר בְּבִקְרוֹ וַיִּקַּח בְּלָק אֶת בְּלָעַם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמוֹת בְּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קִצָּה הָעָם". ומתרגם יונתן:

וַחֲמָא מִתְמָן מְשִׁדִּיָּית דָּן דְּמַחֲלִבִין בְּקִצַּת עֲמָא דְּאִתְפָּרְסִימוֹ

31. וכן הוא בת"י בחומש במדבר וכדלהלן.

מתחזות ענני יקרא:

[זראה משם מחנה דן, המהלכים בקצה העם, שנפלטו מתחת ענני
הכבוד³²]

כדברי ת"י בפרשתנו מובא בחז"ל:

כל הנחשלים אחריך - ר' יהודה אומר כל מי שהיה נימוח היה ניצול
(נימוח מדרכי המקום היה ניצול מחוץ לעגן), ר' נחמן אומר כל שהיה
העגן פולטו היה ניצול, ורבנן אמרין שבטו של דן שפלטן העגן שהיו
כולם עובדי ע"ז. (ילקו"ש פרשת כי תצא פרק כה)

32. ועל הפסוק שאחרי זה (במדבר כג, א) מתרגם יונתן: וְהָיָה פִּינּוֹ דְחָמָא בְּלָעִים יְתְּהוּן דְּפוּלְחָנָא נוּכְרָאָה בְּיַגְיָהוּן
חָדָא בְּלָבִיָּהּ וְאָמַר לְבָלֵק בְּנֵה לִי הָכָא שׁוּבְעָא אָגוּרִין וכו'. [והיה כיון שראה בלעם אותם שעבודה זרה ביניהם,
שמח בליבו ואמר לבלק בנה לי כאן שבעה מזבחות וכו'].

פניני תרגום מגילת אסתר

הוא אחשורוש ♦ ביטול בניית בית המקדש - ענין הסובב את כל המגילה

(אסתר א, א) וַיְהִי בַיּוֹמֵי אַחְשֵׁרוּשׁ הוּא אַחְשֵׁרוּשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדָּוָד
וְעַד מוֹשֶׁה שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים וּמָאָה מְדִינָה:

מה משמעות הלשון 'הוא אחשורוש'?

רש"י הביא את דברי הגמ' (מגילה יא.) "הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו". אך לא פירש מה היא רשעתו בתחילה ומה היא רשעתו בסוף?

בתרגום מרחיב ענין זה:

והוה ביומי אחשורוש, הוא אחשורוש דביומוהי בטילת עבדת בית אלהנא רבא והוה בטילא עד שנת תרתין לדדיוש בגין עטיתא דושתי חיבתא, ברתיה דאזיל מרודך, בר גבוכדנצר. ועל דלא שבקת למבני ית בית מוקדשא אתגור עלה לאתקטלא עדטילתא. ואוף איהו על דצית לעיטא אתקצרו יומיהי ואתפליג מלכותיה דמן קדמת דנא הוו כל עממיא אומיא ולשניא ואפרכיא כבישן תחזות ידוי וכען לא אשתעבדו ליה מן בגלל חכי, ובתד בדון אתגלי קדם יי דעתידא ושתי לאתקטלא ועתיד הוא למסב ית אסתר דהיא מבנת שרה דחית מאה ועשרין ושבע שנין, אתיהבת

לִיה אֲרָבָא, וּמֶלֶךְ מִן הַנְּדִיא רָבָא וְעַד כּוּשׁ מִן מְדִינְחָא דְהַנְּדִיא
רָבָא וְעַד מְעַרְבָא דְכוּשׁ מֵאָה וְעֶשְׂרִין וְשִׁבְעַ פִּילְחִין:

[ויהי בימי אחשורוש, הוא אחשורוש שבימיו בטלה עבודת בית אלוקינו הגדול, והיתה בטילה עד שנת שתיים לדריוש, בגלל עצתה של ושתיה הרשעה, בתו של אויל מרודך בן נבוכדנצר. ועל שלא הרשתה לבנות את בית המקדש נגזר עליה לההרג ערומה, וגם הוא אשר שמע לעצה נתקצרו ימיו ונחלקה מלכותו. כי מלפנים היו כל העמים האומות והלשונות והמדינות כבושות תחת ידיו, וכעת לא השתעבדו לו מפני זה. ואחרי כן נגלה לפני ה' שעתידה ושתיה לההרג, ועתיד הוא לקחת את אסתר אשר היא מבנות שרה, אשר חיתה מאה עשרים ושבע שנים, נתנה לו שדרה ומלך מהודו הגדולה ועד מערב כוש, מאה עשרים ושבע מחוזות].

בתרגום מבואר שרשעותו של אחשורוש היתה בכך שבימיו התבטלה עבודת בית המקדש, ויתכן שדייק זאת מהכפילות: 'הוא אחשורוש' ולדבריו זו כוונת חז"ל באמרם: 'הוא ברשעותו מתחילתו ועד סופו', אותה רשעות שהיתה בתחילתו - שלא נתן לבנות את בית המקדש נשארה אף בסופו, שהרי אף בסופו לאחר שהתקרב מרדכי למלכות, לא הסכים אחשורוש להחזיר את עבודת המקדש (ורק בנו איפשר זאת).

התנגדותו של אחשורוש לבנין בית המקדש וטעם מיתתה של ושתיה

בתרגום משמע ששורש וסיבת התנגדותו, היתה עצת ושתיה. ומטעם זה נקנסה עליה מיתה³³, ואף אחשורוש נענש על כך שהתקצרה ונחלקה מלכותו. ואף שבתרגום בפסוק יא מבואר שהטעם שנגזר על ושתיה למות ערומה הוא מפני שהיתה מעבידה את בנות ישראל ערומות ומנפצות צמר ופשתן בשבת ולכאור' משמע שהיה סיבה אחרת למיתתה. אך יישב ה'איש

33. וכך איתא בילקוט שמעוני עה"פ 'ותמאן המלכה' (אסתר א, יב): "ולמה עשה הקב"ה שושתיה תמאן לבוא ותהרג, בשביל שלא הניחה לאחשורוש רשות לבנות הבית, כי אמרה לו: 'מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות'. ובזאת המשיכה את דרכו של אבי אביה נבוכדנצר הרשע ששרף את בית המקדש. וביאר בספר 'איש ימיני' שזהו שאמרו בגמ' (י:) "ר' יונתן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, וקמתי עליהם וגו' והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאום ה'... ונכד זה ושתיה. והיינו שבושתיה נכרתה כליל מלכות בבל, וסיבת מיתתה היה מפני שהמשיכה את דרכה של מלכות בבל בהתנגדות לבנות את בית המקדש.

ימיני' שבדקדוק לשון התרגום כאן ושם מבואר שכאן נכתב הטעם שנגזר עליה לההרג ערומה, ואילו התם מבואר הטעם שנגזר עליה לבוא לפני המלך ערומה והם ב' דברים שונים שהטעם שנגזר עליה לההרג ערומה הוא מפני שביטלה את בנין בית המקדש. ואילו הטעם שנגזר עליה לבוא בפני אחשוורוש ערומה הוא מפני שהעבירה את בנות ישראל ערומות. וזה חלק מהמידה כנגד מידה שנענשה בה והוסיף שהנה בתרגום כתב שבנות ישראל השתעבדו תחתיה לנפץ צמר ופשתן שהם לצורך עשיית הבגדים, ונענשה כנגד זה שלא תהנה מבגדיה ונאדרבה תצטרך לבוא בפני המלך ערומה.

והנה בגמ' (מגילה יב.) מבואר שלאחר שמיאנה ושתי לבוא כדבר המלך אחשוורוש. נועץ אחשוורוש עם חכמי ישראל כדת מה לעשות במלכה ושתי. ואמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעים לדון דיני נפשות. ובפשטות החכמים השתמשו ממנו ולא רצו לייעצו בענין רגיש זה. אולם בספר 'איש ימיני' ביאר עפ"י דברי התרגום הנ"ל שחכמי ישראל רמזו לו שבאשמתו אינם יכולים לתת לו עצה, לפי שהוא זה שמנע את בניית המקדש (בעצת ושתי וכאמור) ומיום שחרב בית המקדש ניטלה עצה ולא ניתן לדון דיני נפשות.

סיבת התנגדותה של ושתי

טעמה של ושתי לא נתבאר כאן בתרגום, אולם מדברי אחשוורוש המובאים בהמשך המגילה (ראה להלן בתרגום) נראה שושתי טענה שאם יעבדו היהודים בבית המקדש - ימרדו בו.

וכך מבאר התרגום את הזמנת אחשוורוש לאסתר שתבקש עד חצי המלכות, ככתוב: (אסתר ה, א) "וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מֶה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וּמָה בִּקְשָׁתְךָ עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת וַיִּנְתֵּן לָּהּ:" ואמר לה כן ג' פעמים, פעם אחת בזמן שנכנסה אליו להזמינו למשתה, פעם שניה במשתה הראשון ופעם שלישית במשתה השני, ובג' מקומות אלו מבואר בתרגום שאחשוורוש אמנם הזמינה לבקש עד חצי המלכות, והיה מוכן לתת את חצי המלכות עצמה, אך חזר והדגיש שישנה בקשה אחת אותה לא יוכל לתת, והיא בנין בית המקדש, (להלן נביא את דבריו בא' המקומות):

וַאֲמַר לָהּ מֶלֶכָא מַה צְרוּךְ אֵית לִיךְ אֶסְתֵּר מְלֻכְתָּא, וּמָה בְּעוֹתִיךְ,
אֲפִילוּ אִם אַנְתְּ בְּעִיא לְפִלְגוֹת מְלֻכוֹתֵי אֶתְנִינָה לִיךְ, לְחֹזֵד לְמִבְנֵי
בֵּית מוֹקֶדְשָׁא דְאִיהוּ קָאם בְּתַחוּם פְּלֻגוֹת מְלֻכוֹתֵי לָא אַתָּן לִיךְ
דְּהַכְדִּין קִימִית בְּשִׁבּוּעָה לְגִשְׁם עֲדָבָא וְסִנְבֻלַּט חוֹרְזִנָּא וְטוֹבִיחָ

**עֲבָדָא עֲמוּנָאָה דְּלֵא לְמִשְׁבַּק לְמִבְנֵי יְתִיה דְּדָחַל אָנָּא מִן יְהוּדָאִי
דְּלֵמָא יִמְרָדוּן בְּנֵי, הָדָא בְּעוֹתָא לָא אַעְבַּד לִיךְ, מְלִתָּא אַחְדֵּיתִי דִּי
אַנְתָּ בְּעֵיא מְנִי אַגְזוֹר וְתַתְּעַבַּד בְּבַהִילוֹ וְדַעוֹתִיךְ אַתִּי הֵב לִיךְ:**

[ואמר לה המלך מה צורך יש לך אסתר המלכה ומה בקשתך, אפילו אם את רוצה את חצי מלכותי אתן לך. לבד מלבנות את בית המקדש שהוא עומד בתחום חצי מלכותי, לא אתן לך שכך נשבעתי לגשם הערבי וסנבלט החרוני וטוביה העבד העמוני, שלא אתן לבנות אותו שמפחד אני מהיהודים שמא ימרדו בי. בקשה זו לא אעשה לך, דבר אחר שאת מבקשת ממני אגזור ויתקיים במהירות ורצונך ינתן לך].

כך מובא בתרגום בכל ג' מקומות אלו, שעוד קודם שידע אחשורוש מהו עמה של אסתר המלכה, הודיע לה שישנו דבר אחד שעומד באמצע מלכותו ולא יאפשר אותו בשום אופן, והוא בנין בית המקדש. ומבואר בתרגום שהסיבה היא מחמת הפחד של אחשורוש שמא ימרדו בו היהודים³⁴.

ובספר 'יערות דבש' ביאר הטעם שחשש אחשורוש שהיהודים ימרדו בו. מפני ששאל לחוזים בכוכבים מי ימלוך אחריו ואמרו לו שימלוך יהודי, וכוונתם לדריוש בנו של אחשורוש מאסתר, וכיון שלא עלתה על דעתו שישא אשה מישראל היו פשוט לו שהחזיון יתממש על ידי שימרדו בו היהודיים וידיחוהו ממלכותו. ולכן עשה כל שביכולתו לנוע אפשרות של מרד יהודי, ובכלל זאת התנגדות לבנין בית המקדש, והיה שונא את ישראל יותר מהמן כמו שאחז"ל. ולזה מיד כשנודע לו עמה ומולדתה של אסתר הבין שהחזיון יתקיים באופן זה שימלוך תחתיו בנו מאסתר ללא כל מרד מישראל, וסרה כל שנאתו לישראל וכו' עיי"ש באורך.

משפחתו של המן נלחמה בבנין בית המקדש

גם המן ובניו עשו ככל יכולתם למנוע את בניית בית המקדש, על כך למדנו מדברי התרגום

34. וכן אמרו בגמ' (מגילה טו:): עד חצי המלכות - ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו בנין ביהמ"ק. ופרש"י - בנין הבית שהוא באמצע של עולם. אולם במהרש"א פירש דחצי משלון חציצה שחוצץ ומזיק למלכות. וכדברי התרגום הנ"ל, עיי"ש.

לקמן (ג, א) שאסתר אמרה: 'הלא המן הרשע עלה משושן לירושלים לבטל את בנין בית מקדשך'.

וכן כתב רש"י לקמן (ט, י): "וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן, דאג שלא יעסקו אותו שבירושלים בבנין, ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן".

גם עשרת בני המן פעלו למניעת בנין בית המקדש כמובא ברש"י לקמן (ט, י), שהם אלו שכתבו שטנה על יהודה וירושלים לבטל את בנין בית המקדש: "עשרת בני המן - ראיתי בסדר עולם, אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים, כמו שכתוב בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים".

גם זרש היתה בתו של מי שקיטרג על בנין בית המקדש, כמובא בתרגום (ה, י) שזרש היתה בתו של תתני מושל עבר הנהר, והוא קיטרג על בניית ביהמ"ק כדכתיב בעזרא (ה, ג) "בה זמנא אתה עליהון תתני פחת עבר נהרה".

לעומתם עמד מרדכי שביקש לבנות את בית המקדש כמובא בילקוט שמעוני³⁵ (אסתר ג, א):

אמר רבי יהודה אחשורוש הרהר ואמר, מרדכי מבקש לבנות את ביהמ"ק. לבנותו אי אפשר³⁶, ולהחזירו ריקם אי אפשר, אלא הריני מגרה בו את המן ויהא זה בונה וזה סותר.

נמצא שענין זה של בניית בית המקדש עמד בליבה של המגילה, וגזירות המן ואחשורוש על בני ישראל לא באו רק מחמת מה שמרדכי לא כרע ולא השתחוה, אלא היה כאן ענין שעמד באמצע מלכותו של אחשורוש. ומרדכי והמן נלחמו כל אחד לכיוון אחר.

35. רצונו של מרדכי לבנות את בית המקדש בא לידי ביטוי אף במה שמובא בתרגום (ח, טו) שכשיצא מרדכי בלבוש מלכות תכלת וחור, היה חגור בחרב מזהב שמצוייר עליה ירושלים.

36. צ"ב מדוע לא יכל אחשורוש להשיב את מרדכי ריקם. ואולי מפני שהיה נציג היהודים שהיו חשובים במלכותו. או מפני שנלחם עבור אחשורוש כדאיתא בחז"ל שהיו מרדכי והמן שרי צבאות בצבא אחשורוש (ובזמן ההוא קנה מרדכי את המן לעבד).

לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה • המשתה הנוסף היה ליהודים בלבד?

(אסתר א, ה) וּבְמִלּוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעַם
הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת יָמִים
בְּחֶצֶר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ:

מדוע המשתה שעשה אחשורוש לכל העם בשושן היה גדול ומפואר יותר
מהמשתה שעשה לכל שרי המדינות, הלא ראוי היה להיות הפך הדבר? ומדוע
נאמר 'העם' בה"א הידיעה ולא לכל עם הנמצאים בשושן?

על תמיהות אלו עמד האוה"ח בפירושו על המגילה (ראשון לציון אסתר א, ה). וביאר עפ"י
המדרש (אסתר רבה ז, ג) שמשתה זה שעשה לשבעת ימים, לישראל עשאו. כלומר שאחשורוש
היה לבו נוקפו שמא יפקדו ישראל ויצאו מהגלות תחת ידו, ולכך היה רצונו שיהנו מסעודתו
ויאכלו ממאכלות אסורות כדי שישתקעו בגלותו, והתחכם לעשות המשתה באופן שיבאו
מרצונם ולא בכפייה, ולכן לא הודיע שהמשתה הוא רק לישראל, אף כי זה היה תכליתו כי אם
יודיע שעשה המשתה במיוחד עבור ישראל, יהיו מוכרחים לבוא ולא יהיה להם חטא, ולכן
גידל וכיבד את המשתה יותר מהמשתה הקודם ועשה כל טצדקי בשביל לפתותם שיבאו
למשתה ויתגעלו במאכלות אסורות³⁷.

גם בתרגום מבואר שהמשתה נועד עבור ישראל:

וּבְאִשְׁלֹמוֹת יוֹמֵי מִשְׁתֵּי־הָאֱלֹהִים עֲבַד מְלֶכָא לְכָל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל
דְּאִשְׁתַּבְּחוּ חִיבֵי־א בְּשׁוֹשַׁן בִּידְנִתָּא דְּאַתְמַנְיָאוּ עִם עַדְלָאִין דִּירֵי
אַרְעָא, לְמִן רַבָּא וְעַד זְעִירָא מִשְׁתֵּי־א שִׁבְעָא יוֹמִין בְּדַרְת גִּנַּתָּא
גִּזְאָה דְּמְלֶכָא דְּהוּת נְצִיבָא אִילְגִּין עֲבַדִּין פִּירִין וּבּוֹסְמִנִין כְּבִישׁוֹן עַד

37. אין להקשות מדברי הגמ' יב. עה"פ 'והשתייה כדת אין אונס' - כדת של תורה, ומבואר שם שהאוכל בסעודת
אחשורוש היה כשר. וכבר עמד בזה בעל הנתה"מ בפירושו למגילה - 'מגילת סתרים'. וביאר שהיה בסעודה
גם אוכל כשר וזה היה חלק מהאופן בו ניסה אחשורוש להכשיל את ישראל, באיצטלא שאינו כופה דבר ומי
שירצה לאכול כשר יהיה לו את האפשרות.

פְּלִגּוֹתֶהוֹן דְּהַב טַב וְשְׁלִימוֹ בְּאַשְׁלָמוֹת אֲבָן טָבָא וּמְטַלְלִין עַלְוִיהוֹן
בְּרַם מְדַדְכִי צְדִיקָא וְסִיעֵתִיהָ לָא הוּוּ תַמּוֹן:

[ובמלאות ימי המשתה האלו, עשה המלך לכל עם בית ישראל שנמצאו
רשעים בשושן הבירה, שנמנו עם הערלים תושבי הארץ, למן גדול ועד
קטן משתה שבעת ימים, בחצר הגינה הפנימית של המלך, שהיתה נטועה
אילנות עושים פרו, בשמים כבושים עד חציים זהב טוב ומלאו במלואת
אבן טוב וסוככים עליהם. אך מדדכי הצדיק וסיעתו לא היו שם]

התרגום כותב להדיא שהמשתה נעשה עבור עם בית ישראל, ומשמע ממנו שהמשתה היה רק עבורם. מאידך כותב התרגום שנמצאו חייבים על שנמנו עם הערלים דרי הארץ, משמע שהמשתה היה אף לשאר דרי הארץ (כי דוחק לומר שנמנו עם הערלים בדברים אחרים ולא במשתה).

ומסתבר שהביאור בזה, הוא כדברי האוה"ח הנ"ל, שאמנם היו במשתה אף ערלים, אך מטרת המשתה היתה בשביל ישראל, ומה שהוזמנו שאר דרי הארץ הוא בשביל להסוות את העיקר ולגרום לישראל שיבאו מרצונם ויחטאו.³⁸

ולפ"ז מבואר שעיקר החטא מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, היה של יהודי שושן שהשתתפו במשתה השני, אך המשתה הראשון לא נועד עבור ישראל (ואף שהשתתפו בו משרי ישראל כמבואר בתרגום א, ג שהם אלו אשר בכו בראותם את כלי המקדש, מ"מ לא נועד משתה זה בשביל להכשיל את ישראל ולא זה היה החטא).

38. גם כדי שעל ידי שיבאו שאר הגוים יהי עצם המשתה - גם אכילת האוכל הכשר חטא ד'וקרא לך ואכלת מזבחוי'.

אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וְשִׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוֹשׁ • הָאֵם
 אחשוורוש גזר מיתה על ושתי? והאם נהרגה מיד או לאחר כמה ימים?

(אסתר א, יט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וַיִּכְתַּב בְּדַתִּי פָרֶס וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבוֹד אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וְשִׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְדַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה:

מה היה 'דבר המלכות' שיצא מלפני אחשוורוש?

רש"י מפרש: 'דבר מלכות - גזרת מלכות של נקמה שצוה להורגה'. ולפ"ז המשך הפסוק 'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש' - היא גזירת המיתה שנגזר עליה שלא תבוא לפני המלך - 'ולכך נהרגה' (לשון רש"י).

בתרגום מבואר פירוש אחר:

אִין קָדָם מַלְכָּא שְׁפִיר, יְפוּק פְּתָגָם גְּזִירַת מַלְכוּתָא מִן קְדָמוּי וַיִּתְכַּתֵּב בְּגִזְרֵין דְּפָרְסָאִי וּמְדָאִי וְלֹא יִתְבַטַּל הַדָּא גְּזִירַתָּא. דִּי לֹא תַעֲזוּל וְשִׁתִּי קָדָם מַלְכָּא וּמִן בְּתַר דְּתִיתִי קָדָם מַלְכָּא יִגְזוּר מַלְכָּא וַיַּעֲדֵי יַת רִישָׁהּ, וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן מַלְכָּא לְחִבְרַתָּהּ דְּשְׁפִירָא מְנָה:

[אם לפני המלך טוב, יצא דבר גזירת מלכות מלפניו, ויכתב בדתי פרס ומדי ולא תתבטל גזירה הזאת, אשר לא תבוא ושתי לפני המלך, ואחרי שתבוא לפני המלך יגזור המלך ויסיר את ראשה. ומלכותה יתן המלך לחברתה הטובה ממנה]

מבואר בתרגום שמפרש הכתוב כפשוטו שעצת המן היתה לגזור **שלא תבוא ושתי יותר לפני המלך**, כלומר שאיננה ראויה יותר להיות מלכה מפני שסירבה לבקשת המלך, אך לא יעץ לגזור עליה מיתה בעוון זה. ומאחר שמן הסתם תבוא ותעבור על הגזירה כיון שלדעתה עודנה מלכה, אז יגזור המלך להורגה, ומלכותה תעבור ממנה לרעותה הטובה ממנה.

והטעם שנתחכם המן לגזור הגזירה באופן זה, יתכן מפני ב' טעמים: א. מפני שחשש שגזירה זו לא תישמע טוב בעיני העם שושתי קיבלה עונש כה חמור על שלא באה לפני המלך. ב. מכיון שאחשורוש מלך הפכפך היה (כדאיתא בגמ' מגילה טו:), חשש המן שלאחר שיתפקח מיינו יכעס על עצה זו ויהרגנו (כפי שאכן קרה שהרג את כל ז' היועצים מלבד המן וכמבואר בתרגום להלן). ולכן התחכם ויעץ שהגזירה על ושתי לא תהיה מיתה ממש, אלא רק שלא תבוא עוד לפני המלך, ומכיון שמן הסתם תעבור ושתי על גזירה זו, ותבוא אל המלך - תתחייב מיתה מפני שעברה על גזירת המלך, וכמבואר במגילה (ד, יא) שהיה ידוע שכל מי שבא אל המלך מבלי שנקרא מראש אחת דתו להמית, ולא תמות מחמת עצתו ממש.

ואכן לפירוש התרגום נמצא א. שמעולם לא גזר אחשורוש על ושתי מיתה. ב. שאין הכרח שנהרגה באותו יום, אלא לאחר שבאה לפניו ואפשר שהיה זה לאחר כמה ימים.

השלמה לדברים מצינו בדברי התרגום להלן (ב, א): עה"פ: 'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּשַׁף חַמַּת הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ זָכַר אֶת וְשֵׁתִי וְאֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְאֶת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ.'

בְּתֵר פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִין בְּד פָּח וְאֲשִׁתְּדָךְ מְרֻיָת חַמְרִיָּה וְכַד נַח תְּקוּף
 רוּגְזִיָּה דְּמִלְכָא אַחְשֻׁרוּשׁ לְמַדְכַּר יָת וְשֵׁתִי מְתִיבָן דְּבְרַבְנֵי וְכֵן
 אֲמַרִין הֲלֵא אֶת הוּא דְּחִיבָת עֲלֵה דִין דְּקָטוּל עַל מַה דְּעִבְדַת אֲמַד
 לְהוֹן מִלְכָא אֲנָא לֹא גִזְרִית לְמַקְטֵלָה אֱלֹהִין דִּי תַעֲזוּל קְדָמִי וְלֹא
 עֲלֵת וּפְקַדִית לְמַעְדֵי מְנַה מִלְכוּתָא. אֲמַרוּ לִיה לֹא הָכִי אֱלֹהִין דִּין
 דְּקָטוּל גִּזְרַת עֲלֵה בְּעֵטָת שְׁבַע דְּבְרַבְנֵי מִן יַד תְּקוּף רוּגְזִיָּה וְגִזְרֵי
 לְמַהוּי צְלִיבָן שְׁבַעַא דְּבְרַבְנֵי עַל צְלִיבָא:

[אחד הדברים האלה כאשר נח ושקט משכרות יינו וכאשר נח רוב כעסו של המלך אחשורוש, החל לזכור את ושתי, השיבו שריו ובה אמרו, הלא אתה הוא שגזרת עליה דין מות על מה שעשתה. אמד להם המלך אני לא גזרתי להרגה רק שתבוא לפני ולא באה, וציויתי להסיר ממנה המלכות, אמר לו לא כן, רק דין מות גזרת עליה בעצת שבעת השרים, מיד גבר כעסו וגזר להיות תלויים שבעת השרים על העץ]

מבואר בתרגום שלאחר שחלפה חמת המלך טען אחשורוש שהוא מעולם לא גזר על ושתי

מיתה אלא רק להסיר ממנה מלכותה (וכנ"ל שלא תבוא לפניו יותר). ומדוע נהרגה? וענו לו נעריו שלא כדבריו אלא דין מיתה גזר עליה בעצת ז' היועצים. ומיד כעס וציוה להרוג את ז' היועצים. וביאר בספר 'איש ימיני' שכוונת התרגום שאחשורוש כעס על שהרגו את המלכה למרות שלא זה היה לשון הגזירה, דהגזירה שנכתבה בדתי פרס ומדי היתה שלא תבוא יותר ושתי לפניו. ולא היה בדעתו שאם אכן תבוא יהרגו על שעברה על הגזירה, אלא זו היתה ערמומיותו של המן בעצתו אל אחשורוש מעולם לא נתכוון לזה ולכך קצף על היועצים.

וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרֹשׁ • מה אכפת לו למרדכי שירעילו את אחשורוש?

(אסתר ב, כא) **בַּיָּמִים הָהֵם וּמַרְדֳּכָי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּגִתָּן וַתִּרְשׁוּ שְׁנֵי סֹדֵיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֶּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרֹשׁ:**

האם בגתן ותרש רצו לשלוח יד במלך אחשורוש לבדו? ומדוע ביקשו לעשות זאת?

בַּיָּמִים הָאֵלֶּם, וּמַרְדֳּכָי יָתִיב בְּסַנְהֶדְרֵין דְּתַקִּינַת לִיה אֶסְתֵּר בְּתַרְעַ מַלְכָּא. וְכַד חֲזוּ תַרְיָן דְּבְרַבְנֵי אֲבִי בְּנֵי וְקֶצֶף וְאֲמַרְדּוּ דִּין לְדִין, הָלֵא מַלְכָּתָא בְּפִתְגָם מַלְכָּא בְּעִיא לְסַלְקָא יָתָן וְלֹאֲזַקְמָא ית מַרְדֳּכָי, לִית רְבוּתָא לְסַלְקָא תַרְיָן קְלוּסְנַתְרִין וְלֹאֲזַקְמָא חַד. בְּבִן אֲתִיעֵטוּ בְּלִישְׁנָהוֹן בְּגִתָּן וַתִּרְשׁוּ טַרְסָאֵי תַרְיָן דְּבְרַבְנֵי מַלְכָּא מְנַטְרֵי פְּלִטְרָא, וְאֲמַרְדּוּ לְאֲשְׁקָאָה סְמָא דְּמוֹתָא דְּמִטּוּל לְאֶסְתֵּר מַלְכָּתָא, וְלֹאֲשִׁיטָא יָדָא בְּמַלְכָּא אַחְשׁוּרֹשׁ לְמַקְטִלִּיה בְּסִיפָא בְּבֵית דְּמוֹכִיָּה.

[בימים ההם, ומרדכי יושב בסנהדרין שתקנה לו אסתר בשער המלך, וכאשר ראו שני הסריסים זאת, נכנסו וקצפו ויאמרו זה לזה, הלא המלכה בדבר המלך רוצה לסלק אותנו ולהקים את מרדכי, אין גדולה לסלק שני פקידים ולהעמיד אחד. אז נועצו בשפתם בגתן ותרש הטריסים, שני סריסי המלך שומרי הסף, ויאמרו להשקות סם המות בשביל אסתר המלכה, ולהושיט יד במלך אחשוורוש להרוגו בחרב בחדר מטתו].

מבואר בדברי התרגום ב' דברים: א. שבגתן ותרש בקשו להרוג בתחילה את אסתר בסם המות, ואח"כ להרוג בחרב את אחשוורוש בחדר מטתו.

ב. סיבת הקצף של בגתן ותרש נבעה מכך שאסתר מינתה את מרדכי לשבת עם הסנהדרין בשער המלך במקומם של בגתן ותרש. דבר זה מיישב את הקושיא הנודעת מדוע מרדכי חפץ להציל את אחשוורוש ולא הניח לו למות בידיהם של בגתן ותרש, ולהנתבאר מיושב כי השלב הראשון בתכנית היה להרוג את אסתר בסם המות³⁹.

הרחבת דברים על מינוי זה זו של אסתר וכדברי ת"י על סיבת קיצפם של בגתן ותרש, מצינו במדרש:

א"ר לוי למה קצף בגתן ותרש, אלא כשנכנסה אסתר למלכות אמרה לאחשוורוש למה אין אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים, שהיו מושיבים אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך? אמר לה מכירה את יהודי כשר, אמרה לו יש כאן אדם כשר וצדיק ושמו מרדכי. בגתן ותרש היו עומדים בשער וכיון שהעבירם המלך והעמיד את מרדכי תחתיהם, קצפו ואמרו הואיל והעבירנו המלך נלך ונהרגהו בצניעא.⁴⁰ (ילקוט שמעוני אסתר ב, כא)

חידוש זה שמושב הסנהדרין בראשות מרדכי עבר לשער המלך, מאז שנלקחה אסתר לבית אחשוורוש, חוזר עליו התרגום בכמה מקומות לאורך המגילה, ולאור זאת מבאר התרגום את כעסו הרב של המן בכל אימת שיצא מבית המלך ופגש במרדכי היושב שם במעמדו כראש

39. ולפ"ז ניתן לומר עוד שרצו בגתן ותרש על ידי נקמה זו שיאמרו הבריות שכל זמן שהיו בגתן ותרש בשער היה שמור, ומשנסתלק ובא מרדכי - נהרג.

40. אמנם בילקוט שם לא סבר כהתרגום שבגתן ותרש רצו להרוג גם את אסתר, ולכן הקשו שם מדוע מרדכי הציל את אחשוורוש ותירצו בכמה אופנים, אמנם להתרגום מיושב שפיר.

הסנהדרין. (ולא כמקובל לחשוב שמרדכי ישב כעני הרובץ בשער המלך)⁴¹

וכדאייתא בתרגום על הפסוק (ה, יג) 'ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב': "וכראותו את מרדכי ואת הילדים העוסקים בדברי תורה בסנהדרין שעשתה להם אסתר בשער המלך, ומרדכי לא קם ולא זע מלפני הצלמים (שבבגדי המן) ולא פחד ממנו אלא פשט את רגלו הימנית והראה לו שטר מכירה שנמכר לו" ... עיי"ש. הרי שמציאות זו שמרדכי יושב בשער סנהדרין ועוסק בתורה הרגיזה מאוד את המן.

וּמְרַדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה • הגילוי אליהו שהיה למרדכי

(אסתר ד, א) וּמְרַדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שֵׁק וְאֶפֶר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וְזָעָה גְדוֹלָה וּמְרָה:

מהו 'כל אשר נעשה'? ומה הרבותא שמרדכי ידע מכך?

רש"י מפרש שלמרדכי נודע ע"י 'בעל החלום' שהסכימו העליונים לכך: "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשורוש".

ובזה מיישב את קושיית המלבי"ם שהקשה מה הרבותא שלמרדכי נודעה הגזירה הלא היתה מפורסמת לכל⁴², אולם לרש"י מיושב שלמרדכי נודע שבשמים הסכימו לגזרה זו מכיון

41. ראה בפירושו הגר"א (ע"ד הפסט) עה"פ (אסתר ב, יט) "וּבְהַקְבִּץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵי מְרַדְּכִי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ": שאחשורוש נתן לכלום מתנות והנחה למדינות לכבוד מינויה של אסתר, וגם למרדכי שהיה האומן של אסתר היה צריך לעשות לו דבר גדול, ולכך עשה לו המלך שיהיה יושב בשער המלך דהיינו בין שרי המלך. ולפ"ז יתכן לומר גם על דברי התרגום שלכך הסכים אחשורוש לבקשת אסתר שמושב הסנהדרין יהיה בחצרו כמתנה למרדכי על אסתר.

אמנם לדעת האב"ע ורבנו בחיי (בפירושו ששון ושמחה אסתר א, ה) שמרדכי היה שר גדול בבית אחשורוש עוד קודם שבאה לשם אסתר. ומפני זה היה יושב בשער המלך. ומה שנשאר לשבת בשער המלך ולהכעיס את המן במה שלא השתחוה. ולא ביקש מאסתר שתסירהו משער המלך, הוא מפני חק המלכות שכל מי שנתמנה במינויו והוא זז משם דמו בראשו.

42. הנחה זו שהגזירה היתה ברורה שמטרתה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אינה מוסכמת על כל

שנהנו מסעודתו של אחשורוש.

התרגום מבאר אף הוא בדרכו של רש"י, אך עם תוספת:

וּמְרַדְכֵי יָדַע עַל יְדֵי אֱלֹהֵי כְהֵנָּה רַבָּא, יֵת כֹּל מַה דְּאַתְעֵבֵד
בְּשֵׁמֵי מְדוּמָא, וּמַה דְּאַתְחֵיבּוּ עִמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל לְשִׁתְּיַצָּאָה מִגּוֹ
עַלְמָא. וְהֵיכְמָא דְאַתְתְּתִיב וְאַתְחַתִּים לְהוֹבְדוּתְהוֹן מִן עַלְוֵי אֲרַעָא,
הֵיכְרִין אֲתְתְּתִיב וְאַתְחַתִּים בְּשֵׁמֵי מְדוּמָא. עַל עֵיסַק דְאַתְהֵנְיָאוּ מִן
סְעוּדַתִּיה דְאַחְשׁוּרוּשׁ דְשִׁיעָא, בְּדַם חוֹתְמָא הָוָה חֲתִין מִן טִינָא.
וּשְׂדֵר מְרִי עַלְמָא יֵת אֱלֹהֵי כְהֵנָּה רַבָּא לְחוּזָא לְמְרַדְכֵי דִיקוּם
וְיִצְלִי קָדַם מְרִי עַלְמָא עַל עֲמִיָה, וְכַד יָדַע מְרַדְכֵי בְּזַע יֵת לְבוּשׁוֹי
וְאַלְבֵּשׁ לְבוּשָׁא דְשִׁק עַל בְּסַרְיָה, וְשׁוּי קִיטְמָא עַל רִישִׁיה וְקַבֵּל
קַבְלֵתָא רַבְתָּא, וּבְכָא בְּמִדְרֵזוֹת נַפְשָׁא בְּקַל עֶצֶב:

[ומרדכי ידע על ידי אליהו הכהן הגדול, את כל אשר נעשה בשמי מדום,
ומה שנתחייבו עם בית ישראל להכרת מן העולם, ואיך שנכתב ונחתם
לאבדם מעל הארץ. איך שנכתב ונחתם בשמי מדום על ענין שנהנו
מסעודתו של אחשורוש הרשע, אך החותם היה חותם מטיט. ושלה רבון
העולם את אליהו הכהן הגדול להגיד למרדכי שיקום ויתפלל לפני רבון
העולם על עמו. וכאשר ידע מרדכי קדע את לבושו ולבש שק על בשדו
וישם אפר על ראשו ויזעק זעקה גדולה ובכה במר נפשו ובקול עצוב.]

בתרגום מבואר שלמרדכי נודע דבר הגזירה על ידי אליהו כהנא רבא (המוזכר בת"י בכמה מקומות). ותוכן הודעתו של אליהו לא היתה רק עצם הגזרה שהסכימו עליה בעליונים, אלא

המפרשים. ראה בפירוש 'יוסף לקח' שביאר בהרחבה כמה וכמה תחכומים שעשה המן באופן שליחת האגרות כדי שלא יהיה ברור בדיוק שכוונתו להשמיד את היהודים. והטעם שלא פרסם זאת בגלוי הוא כדי שלא יידעו מכך היהודים ויעשו השתדלויות להינצל. גם חשש מפני אסתר שהיתה אומנת אצל מרדכי וחשש שתנסה להשפיע על אחשורוש. ולכן מבואר בתרגום שמרדכי ידע את תוכן הגזירה מפי אליהו כהנא רבא, כי מבלי זה הגזרה לא היתה ברורה דיה, והדבר הראשון שעשה מרדכי הוא להקים קול זעקה להודיע את גזרתו של המן ולפרסמה, ודאג שתדע מכך אסתר כדי שתשתדל לבטל את הגזירה אצל אחשורוש.

באיזה צורה נקבעה הגזרה - חותם של טיט הניתן עדיין לשנותו. וכמו שאמרו בגמ' ובמדרש רבה (פרשה ט אות ד):

*בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נָטַל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָן אֲגָרוֹת שְׁגָר עֲלֵיהֶם שְׁהִיז
חַתּוּמוֹת בְּחוֹתֶם שֶׁל טִיט, וְקָרְעָם, וְהִפִּיל עַל אַחַשְׁוֵרוּשׁ בְּהִלָּה בְּאוֹתוֹ
לְיֵלָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: בְּלֵילָה הַהוּא וּגו'.*

ולא זו בלבד, אלא הקב"ה שלח את אליהו הנביא לומר למרדכי שיקום ויתפלל לפני ה' על עמו.

כלומר דרך הפעולה הנצרכת לביטול הגזירה נודעה למרדכי על ידי אליהו הנביא - שלוחו של הקב"ה, ובזה מיושבת הקושיא הנודעת של רבי אלחנן וסרמן הי"ד (דוגמטות לביאור אגדתות ע"ד הפשט בסוף ספר קובץ הערות סימן י' אות ח') מדוע בגזרת המן לא נלחמו ישראל על נפשם כמו בחנוכה, ולהנ"ל מיושב מכיון שלמרדכי היה גלוי ברור מה סיבת הגזירה ושהגזירה יכולה להשתנות ומה שצריכים לעשות הוא תפילה.

אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהֵמִית • הַמֶּן שֶׁלֵט שֶׁלֵטוֹן מוחלט בכל עניניו של אחשורוש!

(אסתר ד, יא) כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יָדְעִים אֲשֶׁר
כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹוא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא
יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהֵמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שַׂרְבִיט
הַזֶּהב וְחַיָּה וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹוא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם:

מה היתה מטרת החוק המשונה שאף המלכה איננה רשאית לבוא אל המלך מבלי שתקרא, ואם תבוא אחת דתה להמית? ומי חוקק חוק זה?

בתרגום מתבאר הדבר:

וְשׁוֹיֵאת אֶסְתֵּר מְלִין בְּפִי הַתֵּךְ וְאִמְרַת לִיה כִּדְנָא תִימַד לְמֵרְדֳּכִי,
הֲלֵא הֲמֵן דְּשִׁיעָא גְזֵר עַל מִימַד אַחְשׁוּרוּשׁ דְּלֵא לְמִיעַל לְזוֹת מְלָכָא
לְדִרְתָּא גּוֹאֵה בְּלֵא דְשׁוֹ, וּבְעֵן כָּל עֲבָדֵי מְלָכָא וְעַמִּין דְּדִירִין בְּפִלְבִי
מְלָכָא יְדַעִין, דִּי כָּל גְּבַר וְאִנְתָּתָא דִּי יַעוּל לְזוֹת מְלָכָא לְדִרְתָּא גּוֹאֵה
דִּי לֹא מִתְקַדִּי עַל פּוֹמִיָּה דְהֲמֵן, חֲדָא הִיא גְזִירַת דִּינִיה לְמַמַּת,
לְבַר מִמֵּן דִּי יוֹשִׁיט לִיה מְלָכָא יַת תְּגַדָּא דְדִהֲבָא וַיְחִי. וְאַנָּא לֹא
אֶתְקַרִּיתִי לְמִיעַל לְזוֹת מְלָכָא דִּין זְמַן תְּלַתִּין יוֹמִין:

[ותשם אסתר דברים בפני התך ותאמר לו, כה תאמר למרדכי, הלא המן
הרשע גזר על דבר אחשורוש שלא לבוא אל המלך אל החצר הפנימית
בלי רשות. וכעת כל עבדי המלך והעמים הדרים במדינות המלך יודעים
אשר כל איש ואישה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא
נקרא על פיו של המן, אחת היא גזרת דינו למות, לבד ממי אשר יושיט לו
המלך את הזהב וחי. ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום.]

בתרגום מבואר שחוק משונה זה נעשה בגזרת המן - 'על פיו של אחשורוש'. עוד מבואר שתוכן החוק היה שמי שיכנס אל המלך אל החצר הפנימית מבלי שיקרא על ידי המן, כלומר המן הצליח לשכנע את אחשורוש לחוקק חוק זה, שמטרתו ברורה - שליטה מוחלטת של המן בכל הנכנסים ובאים לדבר עם אחשורוש.⁴³

שליטה זו נצרכה להמן בשביל שלא יעיז מאן שהוא לשכנע את המלך כנגד גזרותיו, ואחשורוש משום מה התפתה לחוקק חוק זה.

מענין הדבר שאסתר הבינה שאף שהיא המלכה לא תוכל לבוא אל המלך בדרך המקובלת לתאם הגעתה עם המן, שכנראה היה מתנגד מסיבה פשוטה והיא הקשר בין אסתר למרדכי - שונאו של המן, אשר היה גלוי לכל, והיה לצינים בעיני המן, וכמתואר בתרגום לעיל (אסתר ב, כא) שאסתר התקינה למרדכי סנהדרין בשער המלך, והבינה אסתר שהדרך היחידה לבוא אל המלך היא להיכנס בלי רשות ולהינצל על ידי הושטת השרביט.

43. ובזה מיושב הכיצד יכלה להיכנס להגיד לאחשורוש את זממת בגתן ותרש, מפני שאז עדיין לא נגזרה גזירה זו של המן.

וכך מבואר גם בפירוש 'יוסף לקח' (אסתר ה, יד) שהמן חשש מאוד שאסתר שהיתה אומנת אצל מרדכי (עוד קודם שידע מכך שהיא יהודיה) תפעל לביטול הגזירה. ולכך היה פשוט שהמן לא יאפשר לה לבוא אל המלך, (והיינו שגזירה זו היתה השלמה לגזירתו על ישראל).

המן הרג את דניאל

על שליטתו של המן בנעשה בחצר הארמון, ועל חשדנותו של המן באסתר, נוכל ללמוד גם ממה שמבואר בתרגום (בפסוק הבא - יב) שהמן הבחין ב'התך' - הוא דניאל, אשר העביר מסרים ממרדכי לאסתר, ותיכף הרג אותו. ולכך נאמר 'ויגידו למרדכי' בלשון רבים, כי מכאן ואילך המלאכים העבירו את הדברים בין מרדכי לאסתר, כי דניאל נהרג על ידי המן:

**וְכִד חֲזָא הָמָן דְּשִׁיעָא ית הַתְךְ דְּשִׁמְיָה דְּנִיָּאֵל, אֲעִיל וְנִפְק לְזוֹת
אֶסְתֵּר, וְתִקִּיף דִּוְגִזְיָה בֵּיהּ וְקִטְלִיהּ. וְאֶזְדְּמֵנוּ תָמָן מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל
מְלֵאכְיָא וְחִזְיָאוּ לְמַרְדֵּכִי ית פְּתַגְמֵי אֶסְתֵּר:**

[וכאשר ראה המן הרשע את התך, אשר שמו דניאל, בא ויוצא אל אסתר, גברה חמתו בו ויהדגהו, נזדמנו שם מיכאל וגבריאל המלאכים, ויגידו למרדכי את דברי אסתר]

עוד מבואר בתרגום (להלן פרק ה' פסוק יא) שהמן שיבץ את בניו בתפקידים רבים וחשובים בבית המלך: עשרת בני המן היו שרי מחוזות: 'פּוֹלְמֶרְכִין עַל פְּלִכְיָא'. ובן נוסף שהיה להמן היה נקרא 'שמש' סופר המלך. כך חיזק המן את אחיזתו בבית אחשורוש והיה מעורב בכל מה שמתרחש.⁴⁴

44. וראה במדרש עה"פ לעיל: 'וישם את כסאו מעל כל השרים אשר איתו' שהיה כסאו אף מעל כסאו של אחשורוש, ולכאור' הוא תמוה הכיצד יעשה אחשורוש דבר זה? ואולי הביאור שודאי היה כסאו של אחשורוש מעל כסאו של המן, אלא שמסר את עניני השלטון והממשלה להמן, באופן כזה שלט בפועל יותר מאחשורוש עצמו.

**יַעֲשׂוּ עֵץ גְּבִיָּה חֲמֻשִׁים אִמָּה • מדוע יעצה זרש להרוג את
מרדכי דווקא בצורה זו?**

(אסתר ה, יד) וּתֹאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ אֲשֵׁיתוּ וְכֹל אֲהַבְיוּ יַעֲשׂוּ עֵץ גְּבִיָּה
חֲמֻשִׁים אִמָּה וּבִבְקָר אָמֹר לַמֶּלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת מַרְדֳּכָי עָלָיו וּבֹא עִם
הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתֶּה שְׂמֵחַ וַיִּיטֵב הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּן וַיַּעַשׂ הָעֵץ:

מה החידוש הטמון בעצת זרש, וכי המן הוצרך לעצה זו שיהרוג את שונאו?
ומדוע הציעה זרש דווקא מיתה זו?

בתרגום מתבאר הדבר:

וּאֲמַדַּת לִיה זֶרֶשׁ אֲנַתְתִּיָּה וְכֹל רְחִימוּי, אִין שְׁפִיר בְּעֵינָה גִימֵד
קִדְמָה מִלְתָּא חֲדָא מַה דְנַעֲבִיד לִיה לְמַרְדֳּכָי יְהוּדָאָה, אִם הוּא חֲד
מִן צְדִיקָא דְאַתְבְּרִיאָו בְּעֶלְמָא.

אִין בְּחֲרַבָּא נְקֻטוּל יְתִיָּה בְּבֵר אַתְהֶפֶךְ חֲרַבָּא וְתַתְרַמִּי עֲלֵנָא. גִּיהַב
יְתִיָּה לְדוּגְמוּא, בְּבֵר רִנָּס דְוֹד גְּלִית פִּלְשֶׁתָּאָה. וְאִם בְּתֵרָא דְנַחֲשָׂא
גְרַמִּי יְתִיָּה, בְּבֵר בּוֹזְעִיָּה מְנַשָּׁה וּנְפִק מִגִּיהָ. גְזֻזְק יְתִיָּה לִימָא רַבָּא,
בְּבֵר בּוֹזְעִיָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַבְדוּ בְּגוּזָה. גְרַמִּי יְתִיָּה לְגוּ אַתּוֹן נוֹדָא
יְקִידָתָא, בְּבֵר דְעַקְרוּזֵי חֲנַנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעוֹדִיָּה וּנְפִקוּ מִן גִּיָּה.
גְתַרְמִי יְתִיָּה לְגוּב אַרְיֻזָּתָא, בְּבֵר לֹא חֲבִילוּ אַרְיֻזָּתָא בְּדִנְיָאֵל כַּד חֵי.
גְתַרְמִי יְתִיָּה קִדָּם פִּלְבִּין, בְּבֵר אִסְתַּתֶּם פּוּס פִּלְבִּין בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַדְבְּרָא נְגִלֵי יְתִיָּה, בְּבֵר בְּמַדְבְּרָא נְפִישׁוּ וּסְגִיאָו.
מַה עוֹד קִטְלָא נְקֻטוּל יְתִיָּה וְהִידָא מִיִּתָּא תַתְעַבְדַּ לִיה, גְרַמִּי יְתִיָּה
לְבֵית אֲסִירֵי, בְּבֵר מִן בֵּית אֲסִירֵי אֲמִלִּיכוּ לְיוֹסֵף. סְבִינָא גְתַרְמִי
עַל צוּאֲרִיָּה, בְּבֵר הִזָּה אַתְהֶפְכַת סְבִינָא מֵעֲלוּי דִּי צַחֲקָה. עֵינִיָּה נַעוּד

וּנְשִׁיבֹק יְתִיָּה, וְקָטַל בְּנֵא בְּמֵא דְקָטַל שְׂמִשׁוֹן.

פּוֹדְעֵנוֹתֶיהָ דְגַבְרָא הִדִּין לָא יְדַעִינָן מַה נַּעֲבִיד. אֲלֵא צְלִיבָא דְבָא
אֲתַעֲבַד לִיהָ, וְעַל בְּבֵא דְבֵיתֶיהָ דְמִיָּה יִשְׁתַּפֵּד, קוֹמִתִּיהָ תַתְרַמִּי
עַל צְלִיבָא, וְיַחֲזוֹן יְתִיָּה כֹּל יְהוּדָאֵי וְכֹל חֲבֵרָאֵי וְדַחִימוּ...]

[ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו, אם טוב בעיניך נאמר לפניך דבר אחד, מה שנעשה לו למרדכי היהודי - אם הוא אחד מן הצדיקים שנבראו בעולם. אם נהרוג אותו בחרב כבר יתהפך החרב ותבוא עלינו. ניתן אותו לדגימה, כבר דגם דוד לגלית הפלשתית. ואם ביורה נחושת נשים אותו, כבר התכו מנשה ויצא ממנו. נזדוק אותו לים הגדול, כבר קדעוהו בני ישראל ועברו בתוכו. נשים אותו לתוך כבשן האש, כבר עקרוהו חנניה מישאל ועזריה ויצאו מתוכו. נשליך אותו לגוב האריות, כבר לא הבלו האריות בדניאל כשחי. נשליך אותו לפני כלבים, כבר נסתם פי הכלבים בארץ מצרים לבני ישראל. נגלה אותו (לגלית), כבר במדבר פרו זרבו. ומה עוד מיתה נמית אותו ואיזו מיתה תיעשה לו. נשליך אותו לבית האסורים, כבר מבית האסורים המליכו את יוסף. סכין נשים על צוארו, כבר הורד סכין מעל יצחק. עיניו נעוור ונניח אותו, יהרוג בנו כמו שהרג שמשון. פודענותו של האיש הזה איננו יודעים מה נעשה. אלא תליה גדולה תעשה לו, ועל דלת ביתו דמו ישפך⁴⁵, גופו תושם על תליה, ויראו אותו כל היהודים וכל חבריו ואהביו...]

מבואר בתרגום⁴⁶ שזרש התחכמה מאוד בעצתה והבינה שאין שום טעם לנסות להרוג את מרדכי בדרך פשוטה, כי מרדכי הוא 'אחד מן הצדיקים שנבראו בעולם'. ולא זו בלבד אלא היה ידוע לזרש כל ההיסטוריה של הניסים שנעשו לישראל ולצדיקיהם, והבינה שבכל אלו הדרכים שניצלו מהם אבותיו של מרדכי, אין טעם לנסות להורגו, היות ומרדכי 'מוגן' ע"י הקב"ה שכבר הגין על רועי ישראל בכל הדורות ממיתות ורדיפות כאלו.

45. משמע שיהרגוהו על דלת ביתו, ואח"כ יתלוהו על העץ כשהוא מת.

46. וכ"ה במדרש רבה כאן.

דבר זה מיישב פליאה עצומה מדוע המתין המן מלהרוג את מרדכי עד שיעצה לו זרש, מדוע לא הרג את מרדכי בחמתו כמו שעשה לכל מי שחפץ להורגו⁴⁷. אך להנתבאר מיושב שהמן הבין (את מה שהבינה זרש אשתו) שאין שום טעם אפילו לנסות להרוג את מרדכי בדרכים קלות וצריך עצה גדולה כיצד להתפטר ממרדכי.

וכאן הגיעה עצתה של זרש, וסברתה המשונה שהתיישרה היטב על לבו של המן, והיא למצוא מיתה משונה שעדיין לא ניצל ממנה שום יהודי לאורך ההיסטוריה וממיתה זו כביכול - מרדכי אינו מוגן.

המן ייחס גאונות רבה לעצתה של זרש, האמנם?

סוג סברא זו אמנם מוכרת לנו מסברתו של בלעם הרשע (הוא לבן הארמי, כמבואר בת"י במדבר כב, ה; ובגמ' סנהדרין קה. לגירסא אחת שם ברש"י) בעת שהיה במצרים יועץ פרעה, ויעץ להטביע את ילדי היהודים במים מפני שאף אחד מאבותיהם לא ניצל מן המים וכדאיתא בילקו"ש (שמות רמז קמח)⁴⁸. וכן טיטוס, בעת ששב מחורבן הבית לרומא - בים, ועמד עליו נכשול שאיים לטובעו (גיטין מו:), והכיר בכך שבכוח הקב"ה להטביעו בים, אך סבר שכביכול לא יצליח לנצחו ביבשה.

אלא שעדיין דבר זה תמוה טובא כיצד ניתן להכיר ברשימה כה ארוכה של ניסים שעשה ה' לרועי ישראל, ולא להבין את היסוד הפשוט שהקב"ה "כל - יכול"? הלא נתון זה שמרדכי הוא המשך החוליה של רועי ישראל שניצלו מצרפוני שונאיהם בכל דור ודור היה ברור להמן וזרש, וכיצד השתבשו לחשוב שמ'עץ גבוה חמישים אמה' לא ינצל?

עד כדי כך שבהמשך התרגום על פסוק זה מבואר בהרחבה על שמחתו העצומה של המן ובניו מהעצה של זרש, ונאמר שם שהמן לא הלך לישון באותו לילה, והוא ובניו היו שמחים וצוהלים, וזרש מנגנת בכינור וכו' שמדברים אלו למדנו שלהבנתם היה כאן 'עצה גאונית' ולא סתם איזה רעיון מרושע באיזה מיתה להרוג את השונא. ואיוולת זו תמוהה היא.

47. כדוגמת מה שמבואר בתרגום (ד, יב) שהמן הרג את דניאל - הוא 'התך', שהיה הסריס שהעביר את דברי אסתר למרדכי. מכיון שראה שהוא מדבר עם אסתר.

48. וז"ל: "וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְמִלְכָּה, אִם בְּלִהְיֶת אִשׁ תֹּאמַר לְהַמְעִיטֵם, הֲלֹא אֶלְהִימוּ מִלֵּט אֶת אֲבְרָהָם מֵאוּר כְּשֵׁדִים. וְאִם בְּחֶרֶב תֹּאמַר לְהַשְׂמִידֵם, הֲלֹא יִצְחָק בָּא לְהַאֲסֹף וַיִּתֵּן אֵיל תַּחְתָּיו. וְעַתָּה אֲדוּגֵי הַמֶּלֶךְ אִם תִּבְקֹשׁ לְמַחֹת אֶת שְׁמֵם, צִוָּה לְהַטִּיל יְלָדֵיהֶם הַמַּיִמָּה, כִּי לֹא נִסָּה אֶחָד מֵהֶם בְּזֶה, וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן."

כל ישועה שעושה הקב"ה לצדיקים פותחת שערים לדורות הבאים להינצל מאותו ענין

ביאור נפלא על ענין זה ראיתי בהקדמה לספר 'מאורות השולחן' על הלכות הלוואה וז"ל:

"והענין מתבאר עפ"י הא דאיתא בספה"ק על הפסוק בישעיה (יב - ג) 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה', דכל ישועה שעשה הקב"ה לצדיקים שלא כדרך הטבע, צינורות אותה הישועה נשארים פתוחים לעולם, ולכך אם עם ישראל סובל מאותה צרה, ישועה תעמוד להם דרך אותם צינורות וישעו לטובה, והיינו שכשהקב"ה מושיע את עמו אין אותה ישועה רק לשעתה אלא ג"כ לעולמי עד, וכמו מעיין שהוא מוסיף והולך ומתחדש כל הזמן, כך גם הישועות אחר שבראם הקב"ה מוכנות ועומדות לבנ"י להושיעם מצרות הבאות.

ועפ"י יסוד זה ביאר ה'תנובות ברוך' את הגמרא (יומא כט.): 'למנצח על אילת השחר' (תהילים כב), אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים. ולכאורה קשה מדוע הקב"ה לא יעשה עוד נסים אחר שסובלים כ"כ מאומות העולם, וכי לא אומרים בכל תפילה מודים אנחנו לך וכו' על ניסך שבכל יום עמנו, דהיינו שהקב"ה עושה לנו נסים בכל יום, ועפ"י הנ"ל א"ש דהיה חסר נס אחד בכדי שישראל יוושעו מכל צרה לעתיד לבוא, ואותו הנס קרה בימי אסתר שע"י נתלה המן והייתה ישועה גדולה כ"כ לישראל עד שנקבע לדורות, ומאז נסתיימו כל הניסים שיצטרכו עם ישראל בכדי להיושע מכל צרה עד ביאת משיח צדקנו בבי"א.

ועתה מובן מדוע השתמשה זרש בתשובתה בלשון של "אם מזרע היהודים מרדכי", והיינו שהלא פשוט שלא הסתפקו אם מרדכי היה יהודי כי הרי הוא היה גדול הדור, והרי הוא גם הודיע להם שהיה יהודי, אלא דהזהירו את המן שאם מרדכי הוא מזרע אותם יהודים שהזריע להם הקב"ה נסים גלויים, אז הישועה תועיל ג"כ לדורות הבאים, וזהו שהבטיחוהו "נפול תפול לפניו", והשני לשונות של נפילה מורה על נפילת המן ועל נפילות כל שונאי ישראל לעתיד, ולפי"ז מתבאר שפיר הא דאמרינן בתפילה "זורע צדקות מצמיח ישועות"⁴⁹.

49. עיי"ש שהוסיף לפ"ז ביאור נפלא בשמחת הפורים: "ולפי הנ"ל מובן מדוע חז"ל הדגישו כ"כ על חיוב שמחה בפורים, והיינו דעד עתה היה בכוח האומות להרע לישראל כי היה עדיין חסר נס אחד, ואחר שקרה הנס של פורים שמחו על הצלתם והצלת כל הדורות הבאים, כי מעתה יוכלו להיושע ע"י נס של פורים. וזהו דאמרינן בשושנת יעקב "תשועתם היית לנצח ותקוותם לכל דור ודור", והיינו שהנס של פורים ג"כ עתיד לפעול ישועות לנצח נצחים, ולכן כל דור שסובל מהאומות הצרים אותם יש להם תקווה שהקב"ה יושיע אותם ע"י הנס של פורים.

כלומר ההתחכמות של זרש היתה למצוא איזה אופן של מיתה שממנו לא נושעו עדיין ישראל, וקיוותה שבשעת רוגז זו שהכעיסו ישראל את ה' בחטא שנהנו מסעודת אחשוורוש לא יושיע אותם ה' בישועה חדשה שהיא נס גדול טפי פתיחת צינורות ישועה לדורי דורות. אך כיון שלבשו כולם שק ועפר וחזרו בתשובה ריחם ה' על עמו ישראל והושיענו גם מאופן מיתה זו של עץ גבוה חמישים אמה, וישועה זו היתה לדורות שמכאן ואילך אין צרה שאין צינורות הישועה פתוחים לה לדורי דורות.

מדוע עץ גבוה חמישים אמה דייקא?

יש להוסיף לביאור זה את מה שמובא במדרש מדוע יעצו לתלות את מרדכי על עץ גבוה חמישים אמה דייקא, מה ראו במספר זה. ומבואר במדרש (מובא בפירוש רבנו יוסף נחמיאש - אסתר ו, יד) שיועצי המן ידעו הטעם שב'תהלה לדוד' שחיבר דוד המלך, יש את כל האלפא ביתא, ונחסר רק האות נו"ן. מפני שדוד פחד מאות זו מפני הכתוב (עמוס ה, ב) 'נפלה ולא תוסיף קום'. לכך יעצו לעשות עץ גבוה נ' אמה דייקא. וכתב על כך רבי יוסף נחמיאש: "והם לא הביטו שאמר דוד 'סומך ה' לכל הנופלים' (תהלים קמה, יד).

יועציו של המן הבינו את טעותם כבר במאורע הראשון שאירע

בדרך זו הולך התרגום גם לאחר מפלת המן. ומפרש את דברי זרש להמן לאחר שנצטווה על ידי אחשוורוש לקחת את מרדכי על הסוס (ו, יג): "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו":

וְאִשְׁתֵּי הַמֶּן לְזָרֵשׁ אֲנִתְתִּיהּ וְלְכָל רְחִימוֹי יֵת כָּל דִּי עֲרֵעִיהּ,
וְאִמְרוּ לִיהּ חֲבִימוֹי וְזָרֵשׁ אֲנִתְתִּיהּ, אִין מְזַרְעָא דְצַדִּיקָא מְרַדְכִי
דְשָׂרִיתָא לְמַפֵּל קְדָמוֹי, הִיכְמָא דִּי גַפְלוּ מַלְכִיא קְדָם אֲבָדְהָם
בְּמִישַׁד חֲקִלְיָא, אֲבִימְלֶךְ קְדָם יִצְחָק. וְיַעֲקֹב נִצַּח מִלְאֲכָא. וְעַל יְדוֹי
דְּמוֹשָׁה וְאַחֲדָן טְבַעוּ פְּדַעָה וְכָל מִשְׁדִּיתִיהּ בְּיֹמָא דְסוּף. וְכָל מַלְכִיא
וְשִׁלְטוֹנָיָא דְאַבְאִישׁוּ לְהוֹן מְסַר יִתְהוֹן אֶלְהֵהוֹן בִּידִיהוֹן, וְאַף אֲנִתְ
לֹא תִיכּוֹל לְאַבְאֲשָׁא לִיהּ, אַדּוּם מַפֵּל תְּפּוֹל קְדָמוֹי:

[ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קדחו ואמרו לו חכמיו וזרש אשתו, אם מזדע צדיקים מרדכי, שהתחלת לנפול לפניו, כמו שנפלו המלכים לפני אברהם במישוד השדות, אבימלך לפני יצחק. ויעקב ניצח את המלאך. ועל ידי משה ואהרן טבעו פרעה וכל מחנותיו בים סוף. וכל המלכים והשלטונים שהרעו להם מסד אותם אלוקיהם בידיהם, ואף אתה לא תוכל להרע לו, כי נפול תיפול לפניו].

גם כאן מבואר שזרש ויועצי המן ידעו והבינו את דרכי הנהגת ה' עם עמו לאורך כל ההיסטוריה, ולא הוצרכו לראות את המן תלוי על העץ כדי להבין את טעותם במה שחשבו שיוכלו למרדכי באמצעות מיתה חדשה שלא נגזרה על אבותיו, אלא כבר מהמאורע הראשון שאירע, הבינו את השתלשלות הדברים מכאן ואילך, ואמרו להמן בצורה ברורה: 'כי נפול תיפול לפניו'. כי אם הקב"ה החליט להצילו הרי שכל הצינורות יפתחו עבורו ולא יהיה שום אופן להמית אותו.

נְדָדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ • אחשורוש ראה בחזיונו דמות איש

שהזהירו מפני המן הרוצה להורגו ולמלוך תחתיו

(אסתר ז, א) בַּלִּילָה הַהוּא נְדָדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ:

מדוע נדדה שנתו של אחשורוש?

בחז"ל איתא שהיו לאחשורוש חששות מכך שאסתר הזמינה את המן למשתה איתו. כמבואר ברש"י (אסתר ה, ד): "רבותינו אמרו טעמים הרבה בדבר מה ראתה אסתר שזימנה את המן, כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חשוק אליה ויהרגנו, ועוד טעמים הרבה".

ואיתא בחז"ל שאחשורוש הרהר בלבו שאין זה יתכן שחורשים עליו רעה ואין מי שיגיד לו זאת, ותלה זאת במה שאולי מישהו עשה לו טובה ולא גמל לו על כך, ולכן ביקש שיקריאו

לו בספר הזכרונות וכו'.

בתרגום על פסוק זה מרחיב על הסיבה שנדדה שנת המלך, לדבריו מיכאל רב חיליה דישראל' עמד מעל ראשו ונדד את שנתו מעיניו כל הלילה. ובדבריו מתבאר שמלבד חששותיו ודאגותיו של אחשורוש, ראה בחלומו כמין חזיון שהפחידו מפניו של המן:

...וְהוּזָה מִסְתַּכַּל מֶלֶכָא וְחַזִּי בְדַמּוּת גְּבַר, עֲנִי וְאָמַד לִיה לְמֶלֶכָא,
הָמָן בְּעֵי דְנִקְטָלָךְ וְנִמְלִיךְ יִתִּיה חֲלוּפָךְ, וְהָא מְקַדִּים בְּצַפְדָּא וּבְעֵי
לְמִשְׁאֵל מְנַךְ גְּבָרָא דְפָרְקָךְ מִן מוּתָא וּבְעֵי לְמִקְטָלִיה. אֲלֵא אָמַד
לִיה לְהָמָן מַה לְמַעַבְד לְגְבָרָא דְמֶלֶכָא צְנִי בִיקְדִיה, וְתַחֲזִי דְלֵא
שְׂאֵל מְנַךְ אֲלֵא לְבוּשֵׁין דְמֶלֶכָא וְכַתְרָא דְמַלְכוּתָא וְסוּסָיָא דִּי
רְכִיב עֲלֵי מֶלֶכָא:

[וְהִיָּה צוּפָה הַמֶּלֶךְ וְדוּאָה בְדַמּוּת אִישׁ, עֲנָה וְאָמַד לְמֶלֶךְ: הָמָן מִבְקֵשׁ
לְהַמִּיתְךָ וְיִמְלִיכֵנּוּ אוֹתוֹ בְּמִקְוֶמְךָ, וְהִנְהוּ מִשְׁכִּים בְּבוֹקֵר וְדוּצָה לְשְׂאוּל
מִמֶּךָ הָאִישׁ שִׁפְדָה אוֹתְךָ מִמוּת וּמִבְקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ, אֲלֵא אָמַד לוֹ לְהָמָן,
מַה לַעֲשׂוֹת לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ הִפִּץ בִּיקְדוֹ, וְתִדְאָה שְׂאֵל מִמֶּךָ אֲלֵא
לְבוּשׁ הַמֶּלֶךְ וְכֶתֶר מַלְכוּת וְסוּס אֲשֶׁר רִכַּב עֲלֵי הַמֶּלֶךְ]

החזיון התקיים כמתואר במגילה ואחשורוש הבין שחלומו אינו חלום תעתועים אלא יש בו מן האמת.

יש לצרף לכך את המבואר בתרגום עה"פ (אסתר ז, ט): 'וְתִאֲמַר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרַע הַזֶּה'. ולדבריו אף אסתר אמרה לאחשורש את אותם הדברים ששמע בחזיונו, שהמן מבקש להורגו ולרשת את מלכותו:

...וְאָמַדְתָּ גְבָרָא מְעִיקָא וּבְעַל דְבָבָא דְבָעָא לְמִקְטָלָךְ בְּדַמְשָׁא
בְּבֵית דְמְכָךְ, וְיִזְמָא דִּין בְּעָא לְמִלְבָּשׁ אֶסְטָלָא דְמַלְכוּתָא וְלְמִדְרַב
עַל סוּסָא דִּי לָךְ וְלֵאחֲתָא מְנִיכָא דְדִהָבָא עַל דִּישִׁיָּה וְלְמִדָּא בָךְ,
וְלְמִסַּב מְנַךְ מַלְכוּתָא וְאֲתַתְקַפַּת מְלִתָּא מִן שְׂמִיָּא וְאֲתַעֲבִיד הַהוּא

יְקַדָּא לְמַרְדֵּכִי צְדִיקָא...

[ותאמר האיש הצר ואויב שרצה להורגך בערב בחדר מטתך, ויום זה רצה ללבוש בגד המלכות ולרכוב על הסוס שלך, ולשים כתר זהב על ראשו, ולמרוד בך ולקחת ממך את המלכות ונתגלגל הדבר משמים ונעשה הכבוד ההוא למרדכי הצדיק...]

לאור דברים אלה אין כל כך פלא מדוע מיהר אחשוורוש לתלות את המן על העץ, כעצת חרבונה.

וְעָשָׂה כֵן לְמַרְדֵּכִי הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ •

המן העדיף למות מאשר להרכיב את מרדכי על הסוס

(אסתר ז, י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהִמָּן מִיָּהָר קַח אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וְעָשָׂה כֵן לְמַרְדֵּכִי הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל
תִּפְלֵ דָבָר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

עד כמה היה קשה להמן ציווי המלך לקחת את מרדכי ולהרכיבו על הסוס?

בתרגום מתבאר שהמן התבטא בעניין:

וַאֲמַר מַלְכָּא לְהִמָּן אוּחִי, סַב יַת לְבוּשׁ אֲדָגְנָא וְיַת סוּסִיא כְּמָא דִּי
מְלִילְתָּא וְעַבְד כֵּן לְמַרְדֵּכִי יְהוּדָאָה. אָמַר לִיה הִמָּן לְאִידִין מְרַדְכִי,
אֲתִיב לִיה מַלְכָּא לְמַרְדֵּכִי יְהוּדָאָה. אָמַר לִיה הִמָּן סִגִּיאִין מְרַדְכִי
יְהוּדָאי אִית בְּשׁוּשַׁן. אֲתִיב לִיה מַלְכָּא לְהַוּא דְסַדְרַת אֶסְתֵּר לִיה
סְנַהֲדְרִין בְּתַרְע פְּלִטְרִין דְּמַלְכָּא, אָמַר לִיה הִמָּן בְּבַעוּ מִנֶּךָ קְטוּל

יְתִי וְלֹא תִגְזֹר עָלַי בְּפִתְגָמֵי הַדִּין, אָמַר לִי מֶלֶכָּא אוֹחֵי וְלֹא
תִּמְנַע מִדְּעַם מִן כָּל מַה דְּמִלִּילְתָּא:

[ויאמר המלך להמן מהר קח את לבוש האדגמן ואת הסוס כאשר דברת,
ועשה בן למרדכי היהודי. אמר לו המן לאיזה מרדכי. השיב לו המלך:
למרדכי היהודי. אמר לו המן דבים מרדכי יהודים יש בשושן. השיב לו
המלך לההוא אשר סדרה לו אסתר סנהדרין בשער אדמון המלך. אמר
לו המן: בבקשה הרוג אותי ולא תגזור עלי כדבר הזה. אמר לו המלך:
מהר ולא תמנע דבר מכל אשר דברת]

בתרגום מבואר שהמן בתחילה ניסה להתחמק, אך משראה שהמלך נחוש בענין זה, התבטא
שטוב מותו מחייו. ראה בתרגום שני באריכות כל הדין ודברים שהיה בין המן לאחשורוש
אודות ציווי זה ומשמעותו - ביטול הגזירה להשמיד להרוג ולאבד את כל עם מרדכי.

